

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Vandmiljø & Friluftsliv
J.nr. 2019 - 8449
Ref. LENSF/DBH
Den 21. juni 2021

**Miljøstyrelsens afgørelse efter vandløbslovens § 7, stk. 2 om
indholdet af bestemmelse om ordinær grødeskæring i et
kommende regulativ for Gudenåen på strækningen Silkeborg -
Randers**

Indhold

Afgørelse efter vandløbsloven	3
Vandløbsmyndighedernes anmodninger om afgørelse af uenighed	4
Sagens oplysninger	5
<i>Gudenåen</i>	<i>5</i>
<i>Gudenåens strækning Silkeborg - Randers.....</i>	<i>7</i>
<i>Beskyttelse efter naturbeskyttelseslovens § 3.....</i>	<i>8</i>
<i>Fredninger</i>	<i>8</i>
<i>Natura 2000</i>	<i>8</i>
<i>Strengt beskyttede arter (bilag IV)</i>	<i>10</i>
<i>Miljømål samt økologisk og kemisk tilstand</i>	<i>11</i>
Retsgrundlaget	13
Miljøstyrelsens vurderinger og begrundelse for afgørelsen	14
<i>Sagens hidtidige forløb</i>	<i>14</i>
<i>Høring</i>	<i>15</i>
<i>Miljøstyrelsens vurderinger</i>	<i>17</i>
<i>Vurdering af mulige konsekvenser af en henholdsvis to årlige ordinære grødeskæringer i Gudenåen for Natura 2000 området N49</i>	<i>19</i>
<i>Vurdering af mulige konsekvenser af en henholdsvis to årlige ordinære grødeskæringer i Gudenåen for strengt beskyttede arter, særligt grøn kølleuldsmed</i>	<i>21</i>
<i>Vurdering af konsekvenserne af 1 henholdsvis 2 grødeskæringer for at opfylde og fastholde fastsatte miljømål for overfladevandområderne 09026, 09027 og 09033_c</i>	<i>22</i>
Miljøstyrelsens afgørelse	24
Miljøstyrelsens bemærkninger i øvrigt	25

Silkeborg Kommune
Viborg Kommune
Favrskov Kommune
Randers Kommune

Miljøstyrelsens afgørelse efter vandløbslovens § 7, stk. 2 om indholdet af bestemmelse om vedligeholdelse i et kommende regulativ for Gudenåen på strækningen fra Silkeborg til Randers

Som følge af uenighed mellem vandløbsmyndighederne Silkeborg, Viborg, Favrskov og Randers Kommune om den mulige og hensigtsmæssige grødeskæring i Gudenåen på strækningen Silkeborg-Randers anmodede vandløbsmyndighederne i april og maj 2019 den daværende miljø- og fødevareminister om at træffe afgørelse om indholdet af bestemmelsen om ordinær grødeskæring i et kommende regulativ for denne strækning af Gudenåen.

Miljøministerens kompetence til at træffe afgørelse ved uenighed mellem vandløbsmyndigheder efter vandløbsloven¹ er delegeret til Miljøstyrelsen med bekendtgørelse om delegation af opgaver og beføjelser til Miljøstyrelsen (delegationsbekendtgørelsen)². Vandløbsmyndighedernes anmodninger er derfor oversendt til styrelsen til behandling og afgørelse.

Afgørelse efter vandløbsloven

Miljøstyrelsen har truffet afgørelse efter § 7, stk. 2 i vandløbsloven, jf. § 24, stk. 1, nr. 2. i delegationsbekendtgørelsen.

Miljøstyrelsen afgør uenigheden mellem vandløbsmyndighederne Silkeborg, Viborg, Favrskov og Randers Kommuner om grødeskæring i Gudenåen på strækningen fra Silkeborg til Randers, sådan at det af bestemmelsen om ordinær grødeskæring i vandløbsmyndighedernes kommende regulativ for denne strækning skal fremgå, at der kan skæres grøde 1 gang årligt.

Miljøstyrelsens afgørelse er endelig og kan ikke påklages til anden administrativ myndighed, jf. delegationsbekendtgørelsens § 48.

Miljøstyrelsens afgørelse kan indbringes for de almindelige domstole.

¹Bekendtgørelse nr. 1217 af 25. november 2019 af lov om vandløb

² Bekendtgørelse nr. 95 af 28 januar 2019 om delegation af opgaver og beføjelser til Miljøstyrelsen

Vandløbsmyndighedernes anmodninger om afgørelse af uenighed

Silkeborg Kommune, Viborg Kommune, Favrskov Kommune og Randers Kommune fremsendte som vandløbsmyndigheder anmodninger om afgørelse efter vandløbslovens § 7, stk. 2, til den daværende miljø- og fødevareminister henholdsvis 25. april 2019, 29. april 2019, 29. april 2019 og 6. maj 2019.

Kommunernes anmodninger er enslydende og har følgende ordlyd:

”Randers-, Favrskov-, Viborg- og Silkeborg kommuner har i en længere periode arbejdet med et nyt regulativudkast til Gudenåen på strækningen fra Silkeborg til Randers.

Der blev i 2015 nedsat en politisk styregruppe med repræsentanter fra alle kommuner til at koordinere revisionen af et fællesregulativ for Gudenåen fra Silkeborg til Randers. Styregruppen besluttede i 2017, med et nyt regulativ at søge at intensivere grødeskæringen for at imødegå den vandstandsstigning i Gudenåen som var indtrådt i åen på grund af øget grødevækst. Styregruppens anbefaling blev bakket op af politiske beslutninger i alle kommunerne.

I sommer/efteråret 2018 blev et regulativudkast med forslag til ændret vedligeholdelse, samt en redegørelse for hvilken sagsbehandling efter anden lovgivning en ændret vedligeholdelse vil medføre, fremlagt til politisk behandling i styregruppen. Herefter har antallet af grødeskæringer i det nye regulativforslag været behandlet i kommunerne med baggrund i de lovgivningsmæssige rammer ved en øget grødeskæring. Ved den politiske behandling i de fire kommuner er der truffet beslutning om antallet af årlige grødeskæringer.

· Silkeborg Kommune har den 8. august 2018 besluttet, at der indenfor habitatområdet arbejdes videre med en revision af regulativ for Gudenåen Silkeborg – Randers inden for principperne i det gældende regulativ. Den 7. november 2018 blev det besluttet, at der arbejdes videre med 1 skæring i 7 meter, og mulighed for ekstraordinær skæring uden for habitatområdet.

· Favrskov Kommunen har den 8. november 2018 besluttet, at Byrådets beslutning af 24. januar 2017 omgøres således, at den hidtidige skærebredde og praksis med én årlig ordinær grødeskæring fastholdes.

· Viborg Kommune har den 1. november 2018 besluttet, at forvaltningen arbejder videre med gennemførelse af et regulativ med 2 ordinære grødeskæringer i Gudenåen, og at sagsbehandlingen derfor fortsættes med henblik på, at der, efter indhentning af udtalelse fra Miljøstyrelsen, kan meddeles en dispensation fra Naturbeskyttelseslovens § 3.

· Randers Kommune har den 12. november 2018 besluttet, at forvaltningen skal arbejde videre med 1 ordinær grødeskæring.

Der blev herefter afholdt et styregruppemøde den 16. januar 2019 med henblik på forhandling om en fælles løsning. Der kunne på mødet ikke opnås enighed om antallet af årlige grødeskæringer, hvorfor uenigheden herefter er forelagt til politisk behandling i de enkelte kommuner med henblik på fremsendelse til ministeren.

Klima- og Miljøudvalget i Silkeborg Kommune har 3. april 2019 besluttet, at der rettes henvendelse til Miljø- og Fødevareministeren med henblik på, at der træffes en afgørelse. /

Teknik- og Miljøudvalget i Favrskov Kommune har 4. april 2019 besluttet, at anmode miljø- og fødevareministeren om at træffe en afgørelse om antallet af grødeskæring til et revideret regulativ for Gudenåen på strækningen Silkeborg til Randers. /

Viborg Byråd har den 24. april 2019 besluttet, at der rettes henvendelse til Miljø- og Fødevareministeren med henblik på at der træffes en afgørelse. /

Udvalget for Miljø og Teknik, Randers Kommune, har den 6. maj 2019 besluttet, at der rettes henvendelse til Miljø- og Fødevareministeren med henblik på at der træffes en afgørelse

På den baggrund anmodes Miljø- og Fødevareministeren om at træffe afgørelse om antallet af grødeskæringer der skal indarbejdes til fremlæggelse i et regulativforslag, jævnfør vandløbslovens § 7 stk. 2.”

Anmodningerne om afgørelse fra vandløbsmyndighederne er vedlagt oplysninger om det gældende regulativ for Gudenåen på strækningen Silkeborg - Randers, det seneste udkast til nyt regulativ for strækningen og det omfattende materiale, herunder vurderinger af mulige påvirkninger af beskyttede naturområder og arter, der er tilvejebragt i forbindelse med udarbejdelse af forslag til nyt regulativ.

Efter anmodning fra Miljøstyrelsen er der fremsendt supplerende oplysninger til sagen 29. august 2019, 26. november 2019, 28. november 2019, 2. december 2019, 4. december 2019, 15. januar 2020 og 29. januar 2020.

Vandløbsmyndighederne har efter anmodning fra Miljøstyrelsen endvidere bekræftet, at der er enighed mellem myndighederne om følgende:

- De gældende bestemmelser om vedligeholdelse i Sminge og Tange Sø i regulativet fra 2000³ videreføres.
- Den nuværende strømrørende bibeholdes ved grødeskæringen i Gudenåen på strækningen fra Silkeborg til Randers.
- Den ordinære grødeskæring skal ske samme antal gange årligt på hele strækningen fra Silkeborg til Randers.
- Der skal være mulighed for en ekstraordinær grødeskæring i det nye regulativ.

Sagens oplysninger

Gudenåen

Gudenåen er Danmarks længste vandløb. Åen udspringer i Tinnet Krat, 23 km nordnordvest for Vejle, ved vandskellet få hundrede meter sydøst for Skjern Ås kilde. Åens 158 km løber gennem Vejle, Hedensted, Horsens, Skanderborg, Silkeborg, Viborg, Favrskov og Randers Kommuner. Fra udspring til udløb i Randers Fjord varierer Gudenåens bredde ganske betragteligt – fra få meter til 50 meter ved åens udløb i Randers Fjord

³ Regulativ for Gudenåen Silkeborg – Randers 2000, amtsvandløb nr. 1005 i Aarhus Amt og amtsvandløb nr. 78 i Viborg Amt, vedtaget februar 2000 af Viborg og Aarhus Amtsråd, som ændret ved tillægsregulativ om ekstraordinær vedligeholdelse af amtsvandløbene i Aarhus Amt, vedtaget af amtsrådet december 2004.

Gudenåens afvandingsområde dækker et areal på 2600 km².

På sin vej til udløbet ved Randers i Randers Fjord har Gudenåen adskillige større tilløb, bl.a. af Matstrup Å, Salten Å, Funder Å, Gjern Å, Alling Å Borre Å, Hadsten Lilleå og Nørreå. Den løber gennem flere større søer i Det Midtjyske Søhøjland, bl.a. Mossø, Gudensø, Julsø, Borre Sø, Silkeborg Langsø samt den kunstige Tange Sø.

Gudenåen med søerne og de mange tilløbende vandløb er, som følge af både vandløbssystemets størrelse og karakteren og omfanget af de miljø- og naturværdier samt landskabelige og rekreative værdier, enestående i Danmark.

Gudenåens hovedløb og søerne i Gudenåsystemet er klassificeret som offentlige vandløb. Der er regulativer for 4 strækninger af Gudenåens hovedløb. For en oversigt over gældende regulativer for Gudenåen, søer og tilløb, se <https://www.gudenaakomiteen.dk/viden-om-gudenaen/lovgivning-gældende-for-gudenaen/>.

Gudenåen er udpeget som beskyttet mod tilstandsændringer efter naturbeskyttelseslovens⁴ § 3. Der er fastlagt en 150 m bred sø- og åbeskyttelseslinje langs hele vandløbet og søerne, jf. lovens § 16.

Dele af Gudenåen og ådalen er fredet ved 4 større fredninger:

- Ved Gudenåens udspring (Gudenåen, Skjern Ås kilder og Rørbæk Sø)
- På strækningen fra Voervadsbro til Vissing Kloster (Gudenåen mellem Voervadsbro og Vissing Kloster)
- På strækningen fra Silkeborg Langsø til Svolstrup (Gødvad og Sminge)

Dele af Gudenåen er omfattet af følgende Natura 2000 områder:

N 49 Gudenå og Gjern Bakker

N 52 Salten Å, Salten Langsø, Mossø og søer syd for Salten Langsø og dele af Gudenåen

N 57 Silkeborg Skovene

N 76 Store Vandskel, Rørbæk Sø, Tinnet Krat og Holtum Ådal øvre del

N 77 Uldum Kær, Tørring Kær og Ølholm Kær

Der er registreret følgende strengt beskyttede arter, jf. naturbeskyttelseslovens § 29a, jf. bilag 3, og habitatbekendtgørelsens⁵ §§, 10 og 11 jf. bilag 6, i og umiddelbart ved Gudenåen:

Odder, damflagermus, langøret flagermus, skimmelflagermus, sydflagermus, brunflagermus, pipistrelflagermus, dværgflagermus, troldflagermus, vandflagermus, spidssnudet frø, strandtudse, markfirben, stor vandsalamander grøn kølleguldsmed, grøn mosaikguldsmed og gul stenbræk.

⁴ Bekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 af lov om naturbeskyttelse med senere ændringer

⁵ Bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder og beskyttelse af visse arter

Gudenåen er omfattet af vandplanlægningen. Alene åens hovedløb omfatter 16 målsatte overfaldevandområder, heraf tre med miljømål godt økologisk potentiale og 13 med miljømål god økologisk tilstand i vandplanlægningen for 2015-21. Den økologiske tilstand i overflade-vandområderne er uensartet – der er to områder i dårlig tilstand, tre i ringe, tre i moderat, to i god og to i høj. Et område har godt økologisk potentiale, et har ringe. For to af vandområderne er tilstanden henholdsvis potentialet ukendt. Der er fastsat en række supplerende konkrete indsatser for at forbedre tilstanden i disse målsatte vandløbsstrækninger i indsatsprogrammet for vandområdedistrikt Jylland-Fyn 2015-21.

Dele af Gudenåen er ved udløbet i Randers Fjord omfattet af det i 2013 udpegede (oversvømmelses)risikoområde Randers Fjord.

<https://oversvømmelse.kyst.dk/risikoomraader/randers-fjord/randers-fjord-udpegning/>

Gudenåens strækning Silkeborg - Randers

Gudenåens strækning Silkeborg til Randers er ca. 58 km lang og administreres af de fire vandløbsmyndigheder Silkeborg Kommune, Viborg Kommune, Favrskov Kommune og Randers Kommune efter følgende regulativer:

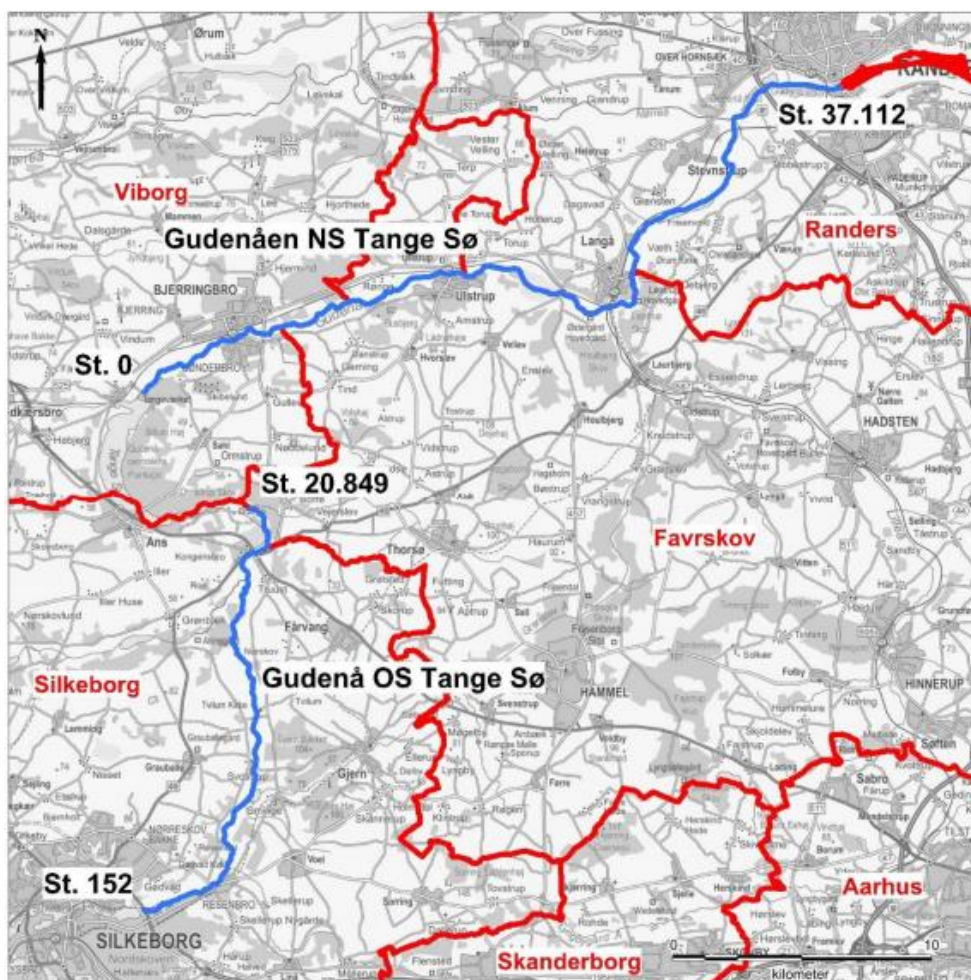
Regulativ for Gudenåen, Silkeborg – Randers, vedtaget af Viborg og Aarhus Amtsråd februar 2000

<https://www.gudenaakomiteen.dk/media/16120/regulativ-gudenaen-silkeborg-til-randers.pdf>

og tillægsregulativ om ny bestemmelse om ekstraordinær vedligeholdelse i regulativerne for amtsvandløbene i Aarhus Amt, vedtaget af Aarhus Amt november 2004

https://www.gudenaakomiteen.dk/media/159563/tillaegsregulativ-til-vandloebene-i-aarhus-amt_deco4.pdf

Strækning 1 omfatter Gudenåen fra indløb ved Ringvejsbroen i Silkeborg (St. 0 m) og til Tange Sø (St. 20.849 m) samt strækning 2 fra udløbet af Tange Sø (St. 0 m) til Randers bro (St. 37.981 m). I regulativudkast fra 2018 er stationeringen for strækningen Silkeborg og Tange Sø ændret til St. 152-20.489 m og mellem Tange Sø og Randers Fjord ændret til St. 0 m-37.112 m.

Figur 1 Oversigt over strækning af Gudenåen (blå streg er vandløbet og røde streger er kommunegrænser)

På strækningen mellem Silkeborg og Tangeværket ligger Sminge Sø og vandkraftssøen Tange Sø, hvor sidstnævnte er etableret ved opstemning af Gudenåen.

Beskyttelse efter naturbeskyttelseslovens § 3

Hele strækningen er omfattet af beskyttelsen mod tilstandsændringer efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Fredninger

Strækningen fra Silkeborg Langsø til Svostrup er omfattet af to fredninger, dels på det første stykke af Overfredningsnævnets kendelse af 30. september 1978 om fredning af arealer ved Gødvad, dels længere nedstrøms af Overfredningsnævnets kendelse af 29. oktober 1975 om fredning af arealer ved Sminge.

Natura 2000

Den del af Gudenåen som løber fra Silkeborg frem til Kongensbro umiddelbart inden Tange Sø, er en del af Natura 2000 området Gudenå og Gjærn Bakker (N49). Natura 2000-området udgøres af habitatområde nr. 45 af samme navn. Fra Kongensbro og frem til Randers Fjord er Gudenåens løb udenfor Natura 2000,

men vandløbet munder ud i Randers Fjord i Natura 2000-området Ålborg Bugt, Randers Fjord og Mariager Fjord (N14).

Området er udpeget for at beskytte en række naturtyper og arter på habitatdirektivets bilag I og II, hvilket fremgår af områdets udpegningsgrundlag, se tabellen herunder.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 45		
Naturtyper:	Søbred med småurter (3130)	Næringsrig sø (3150)
	Brunvandet sø (3160)	Vandløb (3260)
	Våd hede (4010)	Tør hede (4030)
	Surt overdrev* (6230)	Tidvis våd eng (6410)
	Urtebræmme (6430)	Hængesæk (7140)
	Rigkær (7230)	Bøg på mor med kristtorn (9120)
Arter:	Skovbevokset tørvemose* (91D0)	Elle- og askeskov* (91E0)
	Grøn køllegræs (1037)	Bæklampret (1096)
	Stor vandsalamander (1166)	Odder (1355)
	Damflagermus (1318)	

Tabellen viser naturtyper og/eller arter på udpegningsgrundlag for Natura 2000-området. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver, at der er tale om en prioriteret naturtype jf. habitatdirektivet.

I det følgende beskrives de dele af udpegningsgrundlaget, som er direkte relateret til vandløbet.

Natura 2000 området Gudenå og Gjærn Bakker (N49) domineres af Gudenåen og det store tilløb Gjærn Å, og er specielt udpeget for bl.a. at beskytte naturtypen vandløb med vandplanter (3260), som forekommer på hele områdets vandløbsstrækning. Denne vandløbsnaturtype er vidt udbredt i de danske vandløb. Ifølge den seneste vurdering af bevaringsstatus for vandløb med vandplanter (3260) fra 2019 er naturtypen i stærkt ugunstig bevaringsstatus. Enhver forringelse af denne naturtyper, også uden for Natura 2000-områderne, vil derfor forringe muligheden for opnåelse af gunstig bevaringsstatus for denne vandløbstype.

Gudenåen indeholder en artsrig vandplantevegetation på stort set hele strækningen. Der er bl.a. forekomster af hjertebladet, kruset, glinsende, langbladet og børstebladet vandaks og almindelig kildemos. Disse arter er alle blandt de såkaldte karakteristiske arter for naturtypen, dvs. arter der med stor sikkerhed viser, at vandløbet er habitatnatur.

I et sidevandløb til Gudenåen er registreret en mindre forekomst af vandløbsnaturtypen urtebræmme (6430). Denne naturtype er karakteriseret ved fugtige og nitrofile bræmmesamfund med flerårige urteagtige planter.

Elle- og askeskov (91E0) findes på naturlig næringsrige og fugtige til våde arealer i tilknytning til vandløb, og de fleste forekomster i området findes langs Gudenåen og Gjærn Å, og det er stort set de samme forekomster, der er kortlagt ved begge kortlægninger. Af basisanalysen for området fremgår det, at der ved den seneste kortlægning er fundet 23 ha med elle- og askeskov (91E0), hvilket er omtrent det

samme som ved første kortlægning. Miljøstyrelsen vurderer, at resultatet af første og anden kortlægning af skov viser, at arealandelen med fungerende gamle grøfter er faldet, således at naturtypen elle- og askeskov nu kun i mindre omfang er påvirket af afvanding.

Flere dyrearter på områdets udpegningsgrundlag er tilknyttet vandløbet, hvilket særligt gælder grøn kølle guldsmed, odder og bæklampret, der ifølge basisanalysen for området (2021-2027) vurderes at have stabile bestande i området. Derudover vurderes damflagermus at benytte området i forbindelse med fødesøgning og yngel. Da området har store arealer med sø og vandløb samt skov, vurderes det at give gode forudsætninger for en bestand af damflagermus i området.

Grøn kølle guldsmed forekommer kun i nogle af de store jyske vandløbssystemer, og kun tre Natura 2000-områder er udpeget for at beskytte arten. Gudenåen er derfor af særlig betydning for grøn kølle guldsmed, og arten har gode ynglemuligheder i områdets store vandløbssystem. Grøn kølle guldsmed er en rentvandsart, der yngler i hurtigt strømmende, rene og iltrige vandløb, hvor larverne lever nedgravet i vandløbsbunden.

Bæklampret er en vandløbsfisk, der gennemfører hele sin livscyklus i ferskvand. Larverne lever nedgravet i vandløbsbunden. Arten er ret almindelig i Danmark, især i Jylland hvor den forekommer i de fleste vandløbssystemer. Bæklampret er registreret inden for området, i Gjern Å, der er tilløb til Gudenåen, og der vurderes at være gode forudsætninger for bestanden af bæklampret i området.

Odder lever i tilknytning til vandområder og foretrækker uforstyrrede vandløb, søer, moser og fjordområder, med gode skjulesteder i form af tæt vegetation. Odder findes bl.a. i store dele af Jylland og arten vurderes at have en stabil bestand i Gudenå-området, hvilket bl.a. skyldes at store dele af området er uforstyrrede.

Damflagermus er ikke registreret ved de seneste to overvågningsperioder. Det vurderes dog, at arten benytter området i forbindelse med fouragering og yngel.

I Natura 2000-planen 2016-21 for Gudenå og Gjern Bakker (N49) er det overordnede mål for vandløbsnaturen, at denne sikres et sammenhængende areal med gunstig naturtilstand, stor grad af naturlig dynamik og gunstige fysiske forhold, samt at vandløbsnaturen opnår at udgøre velegnede levesteder for vandløbs dyreliv. Derudover gælder det i den konkrete målsætning for vandløbsnaturen, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for arterne stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder for arterne.

Strengt beskyttede arter (bilag IV)

Der er registreret følgende strengt beskyttede arter, jf. naturbeskyttelseslovens § 29a, jf. bilag 3, og habitatbekendtgørelsens §10, jf. bilag 7, på strækningen:

Odder, damflagermus, langøret flagermus, skimmelflagermus, sydflagermus, brunflagermus, pipistrelflagermus, dværgflagermus, troldflagermus, vandflagermus, damflagermus, spidssnudet frø, strandtudse, markfirben, stor vandsalamander, grøn kølle guldsmed, grøn mosaikguldsmed og gul stenbræk.

Bevaringsstatus i den kontinentale biogeografiske zone for disse arter er:

Gunstig: Damflagermus, langøret flagermus, skimmelflagermus, sydflagermus, brunflagermus, pipistrelflagermus, dværgflagermus, troldflagermus, vandflagermus, damflagermus

Moderat ugunstig: Odder, spidssnudet frø, stor vandsalamander, grøn kølleghedsmed, grøn mosaikghedsmed

Stærkt ugunstig: strandtudse, markfirben, gul stenbræk

Miljømål samt økologisk og kemisk tilstand

Der er afgrænset 3 vandløbsstrækninger – overfladevandområder – på denne strækning af Gudenåen: 09026, 09027, 09033_c. Der er fastsat miljømålet god tilstand, herunder god økologisk tilstand, i 2021 for overfladevandområderne i bekendtgørelse om miljømål for overfladevandområder og grundvandsforekomster⁶. Overfladevandområderne 09026 og 09027 er en del af Natura 2000 området N49. Dette områdes udpegningsgrundlag omfatter naturtypen ”vandløb med vandplanter (3260)”. For disse 2 overfladevandområder gælder derfor, at de er udpeget som beskyttede områder efter § 16 i lov om vandplanlægning, og at de derfor har det supplerende miljømål, at der skal opnås gunstig bevaringsstatus for naturtypen ”vandløb med vandplanter (3260)” i disse vandområder, jf. lovens § 7, stk. 3.

Den økologiske og kemiske tilstand i vandområderne er senest vurderet forud for basisanalysen for vandområdeplanerne 2021-2027 i 2019⁷:

Tabel 1 Økologisk og kemisk tilstand for vandløbsstrækningerne i Gudenåen Silkeborg-Randers i basisanalyse for VP3

Vandområde-id	Eksisterende tilstand smådyr (DVFI)	Eksisterende tilstand fisk (DFFVa)	Eksisterende tilstand makrofyter (DVPI)	Samlet økologisk tilstand	Kemisk tilstand
09026	God	Ukendt	Ringe	Ringe	Ukendt
09027	God	Ukendt	God	God	Ukendt
09033_c	Moderat	Moderat	God	Moderat	Ikke-god

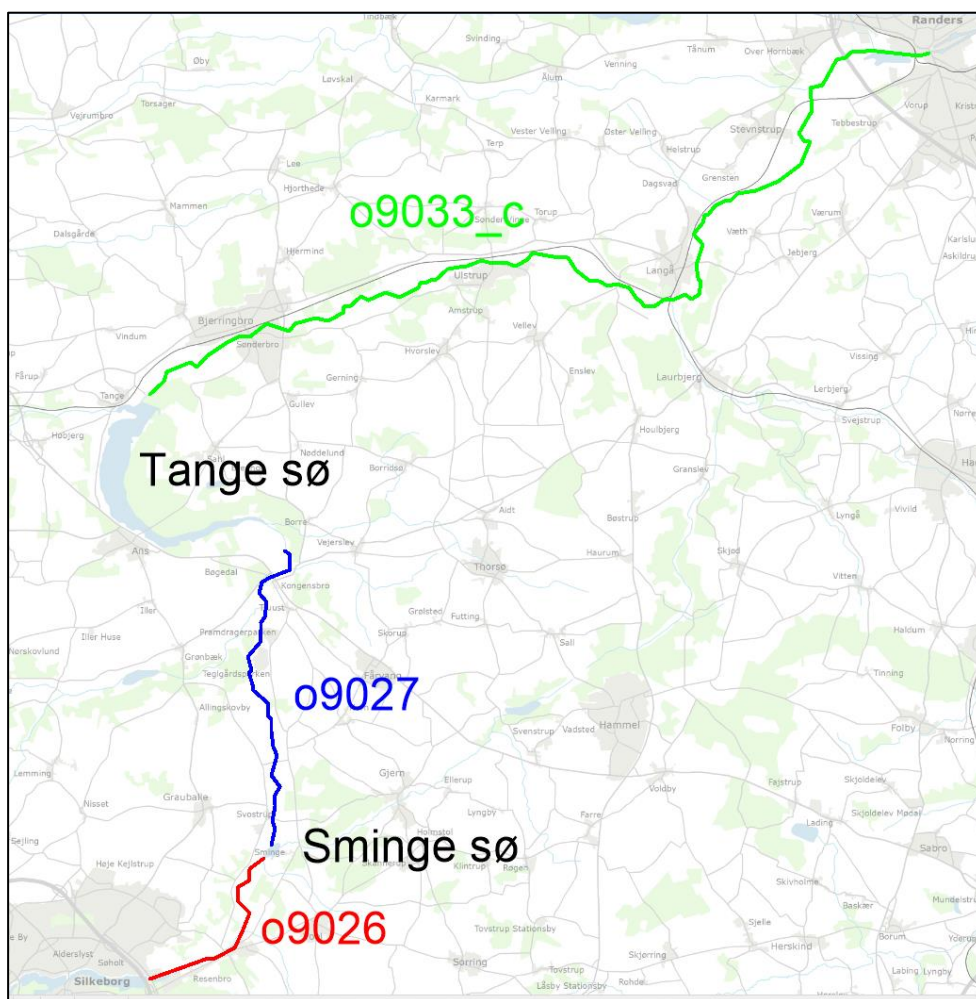
Det er af DTU Aqua vurderet, at ud over de fysiske og kemiske forhold på strækningen fra Silkeborg til Randers, så spiller opstemningen ved Tangeværket, og Tange Sø, en væsentlig rolle for fiskebestanden i Gudenåen, særligt opstrøms

⁶ Bekendtgørelse nr. 448 af 11. april 2019 om miljømål for overfladevandområder og grundvandsforekomster

⁷ <https://miljoegis.mim.dk/spatialmap?profile=vandrammedirektiv3basis2019>

for Tange Sø hvor det er vurderet, at opstemningen har en væsentlig negativ påvirkning⁸.

Der er for de 3 målsatte vandløbsstrækninger i indsatsprogrammet for vandområdedistrikt Jylland-Fyn fastsat indsatser i forhold til regnbetingede udløb.

Figur 2 Angivelse af placering af vandområder.

Vandstand og vandføring

Efter gennemgang af det omfattende materiale, vandløbsmyndighederne har fremsendt, har Miljøstyrelsen konstateret, at:

Der er redegjort for og dokumenteret en stigning i Gudenåens vandspejl på strækningen om sommeren. Det er påvist, at Gudenåen er meget formstabil, og at det ikke er aflejringer og indsnævringer, der har medført det forhøjede vandspejl,

⁸ Fiskebiologisk vurdering af fem modeller for den fremtidige faunapassage af Gudenåen ved Tange Sø (beskrevet af Rambøll 2016) med fokus på laks og havørred. DTU Aqua 2016.

der er konstateret. Det fremgår af redegørelse for forslag til regulativ fra 2018⁹, at stigningerne vurderes derfor at være en følge af en øget grødevækst. Der er i dag også en større mængde af overvintrende grøde end tidligere set, det er dog ikke nærmere beskrevet, om udviklingen i grødevæksten Gudenåen har betydning for vandspejl ved de allerstørste stigninger i vandspejl som set f.eks. i efteråret/vinter 2019-2020.

Der foreligger ikke en fuldstændig redegørelse for hvilke konsekvenser, de periodiske stigninger i vandspejl på strækningen har for arealer og særligt bygninger langs Gudenåen og langs Silkeborg Langsø. Det er gennem flere udredninger påvist, at det ikke er muligt at sænke vandspejlet mellem Silkeborg og Tange Sø nævneværdigt selv ved en ganske intensiv grødeskæring. Det er påvist, at på strækningen ved Bjerringbro kan en meget intensiv grødeskæring i et vist omfang modvirke den konstaterede stigning i vandspejlet om sommeren. Der er her dog et forbehold for, at en øget grødeskæring kan medføre utilsigtede konsekvenser, hvis f.eks. sammensætningen af grøde ændres.

Det fremgår videre af de ovennævnte udredninger, f.eks. rapport og resumé i forhold til påvirkningsområder omkring Gudenåen^{10,11}, at en øget grødeskæring i Gudenåen forventeligt alene vil mindske konsekvenserne på parcel-niveau af et ellers højere vandspejl for en relativt lille andel af berørte parceller, og at der også for landbrugsdriften vil være relativt begrænset effekt. Det anføres i udredningerne, at øget grødeskæring ikke vil fjerne risikoen for oversvømmelser, som også fandt sted, før grødesituationen ændrede sig markant omkring år 2008.

Dele af strækningen mellem Tange Sø og Randers Fjord er omfattet af det i 2013 udpegede (oversvømmelses-)risikoområde Randers Fjord.

<https://oversvommelse.kyst.dk/risikoomraader/randers-fjord/randers-fjord-udpegning/>

Der er redegjort nærmere for sagens oplysninger om plantesamfund i Gudenåen og om udvikling og forventet udvikling i vandspejl og vandføringsevne i bilag 1.

Retsgrundlaget

Miljøstyrelsen træffer i denne sag afgørelse efter vandløbslovens § 7, stk. 2, og delegationsbekendtgørelsens § 24, stk. 1, nr. 2. Ifølge f § 7, stk. 2 afgøres uenighed mellem vandløbsmyndigheder af miljøministeren. Ministerens beføjelse er delegeret til Miljøstyrelsen.

Miljøstyrelsens afgørelse skal således fastsætte indholdet i den del af regulativerne, der er uenighed om. Dette omfatter alene antallet af årlige ordinære grødeskæringer i en bestemmelse om vedligehold i et kommende regulativ for strækningen Silkeborg-Randers i Gudenåen.

Et nyt regulativ skal vedtages efter vandløbslovens § 12 og bekendtgørelse om regulativer for offentlige vandløb og skal indeholde bestemmelser om en række

⁹ Regulativ for Gudenå fra Silkeborg til Randers Bro 2018, teknisk redegørelse. Orbicon.

¹⁰ Påvirkningsområder omkring Gudenåen. Ikke-teknisk Resumé. Oktober 2015.

¹¹ Påvirkningsområder omkring Gudenåen, Teknisk Rapport, Oktober 2015.

forhold, først og fremmest bestemmelser om vandløbets skikkelse eller vandføringsevne og vedligeholdelse af vandløbet. De to forhold er indbyrdes forbundne. Det følger af vandløbslovens § 27, at alle vandløb skal vedligeholdes sådan, at det enkelte vandløbs skikkelse eller vandføringsevne ikke ændres. Samtidigt skal vandløbsvedligeholdelse, herunder grødeskæring, ske med respekt af anden lovgivnings beskyttelse af miljø og natur i det enkelte vandløb.

Ved vedtagelse af nyt regulativ for Gudenåens strækning Silkeborg – Randers skal vedligeholdelsesbestemmelserne fastsættes inden for den retlige ramme, der følger af, at:

- Vandløbsstrækning er i sin helhed beskyttet mod tilstandsændringer efter naturbeskyttelseslovens § 3,
- Dele af vandløbsstrækningen er omfattet af fredninger, se oven for s. 8.
- Dele af strækningen indgår i Natura 2000 området N49, hvor naturtypen ”vandløb med vandplanter” og en række vandløbsafhængige arter er på områdets udpegningsgrundlag,
- Der er strengt beskyttede arter i området og
- Vandløbsstrækningen er opdelt i tre overfladevandområder, der har miljømål ”god økologisk tilstand”. To af de målsatte vandområder har tillige miljømålet god bevaringsstatus for naturtypen ”vandløb med vandplanter (3260)”.

Udarbejdelse og vedtagelse af et nyt regulativ eller ændringer af gældende regulativ er omfattet af kravene om miljøvurdering af planer og programmer i miljøvurderingsloven¹².

Der er nærmere redegjort for retsgrundlaget for Miljøstyrelsens afgørelse i bilag 2.

Miljøstyrelsens vurderinger og begrundelse for afgørelsen

Sagens hidtidige forløb

Vandløbsmyndighederne for Gudenåen på strækningen Silkeborg og Randers har efter strukturformen arbejdet for at afklare udviklingen i vandføringen på – og i fortsættelse heraf etablere grundlaget for et nyt regulativ for - strækningen.

Baggrunden for dette arbejde er i det væsentligste, at vegetationen i Gudenåen har ændret sig markant igennem de 12-15 år. Se herom afsnittet ”undersøgelser af plantesamfund i Gudenåen” i bilag 1 til afgørelsen. Samtidig har (sommer)vandføringen på vandløbsstrækningerne fra Silkeborg til Randers ændret sig.

I 2015 besluttede en styregruppe, bestående af udpegede medlemmer af de relevante politiske udvalg i de respektive vandløbsmyndigheder, at mulighederne for at genskabe vandføringsevnen fra før de markante ændringer i vegetationen skulle undersøges, og at konsekvenser af en øget grødeskæring skulle belyses i

¹² Lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM), jf. lovbekendtgørelse nr. 973 af 25. juni 2020

denne sammenhæng. I fortsættelse heraf blev der udarbejdet udkast til nyt regulativ:

Udkast til Regulativ for Gudenåen fra Silkeborg til Randers Fjord – 2018.

Dette udkast til regulativ indeholder bestemmelser om 2 årlige grødeskæringer med mulighed for en ekstraordinær grødeskæring hvis kontrolvandspejl ved en række stationer konstateres overskredet. Formålet med at øge den ordinære grødeskæring fra en til to årlige skæringer er at modvirke en konstateret stigning i sommervandstanden på strækningen.

Konsekvenserne af (udkast til) nyt regulativ for Gudenåen Silkeborg – Randers for afvanding og for beskyttet natur og miljø på strækningen er analyseret og vurderet i en række undersøgelser, iværksat af vandløbsmyndighederne. Undersøgelserne fremgår af bilag 1. Det fremgår heraf bl.a., at Orbicon har vurderet, at de sandsynlige konsekvenser af to årlige ordinære grødeskæringer i en bestemmelse i et nyt regulativ ville indebære, at regulativet måtte antages at være i strid med beskyttelsen af Natura 2000 området N49 og beskyttelsen af den strengt beskyttede art grøn kølleguldsmed, der har yngle- og rasteområde på hele strækningen.

Udkast til regulativ og vurderingerne af konsekvenserne af regulativudkastets bestemmelse om to årlige ordinære grødeskæringer har været politisk behandlet af vandløbsmyndighederne. De respektive myndigheder har nået forskellige konklusioner om fastsættelse af bestemmelsen om en henholdsvis to årlige ordinære grødeskæringer, og i konsekvens heraf har myndighederne anmodet miljøministeren ved Miljøstyrelsen om at afgøre uenigheden. Se afsnittet ”Vandløbsmyndighedernes anmodninger” oven for.

Høring

Udkast til afgørelsen har været i høring hos de fire respektive kommuner i perioden 9. december 2020 til 1. marts 2021. Der er indkommet høringssvar fra alle 4 kommuner, hvor hovedpunkterne er angivet nedenfor.

I forbindelse med høringen oplyste Silkeborg Kommune, at de ønsker at genoptage dialogen med de øvrige kommuner og opfordrede derfor Miljøstyrelsen til at sætte processen på pause. Miljøstyrelsen tolkede dette således, at Silkeborg Kommune ikke ønskede, at der blev truffet en endelig afgørelse på nuværende tidspunkt. Den 6. april 2021 bad Miljøstyrelsen derfor om en tilkendegivelse fra de øvrige tre kommuner, om de var enige i Silkeborg Kommunes ønske om at sætte processen på pause. Viborg Kommune tilsluttede sig ønsket om en udsættelse af afgørelse i sagen, mens Randers og Favrskov kommune fastholdt ønsket om en afgørelse. Der er således fortsat uenighed mellem vandløbsmyndighederne og et ønske om, at der træffes afgørelse om uenigheden. I fortsættelse heraf har Miljøstyrelsen afgjort uenigheden.

Ingen af høringssvarene har givet anledning til ændring af afgørelsen i forhold til udkastet.

Høringssvar Silkeborg Kommune

Silkeborg Kommune har taget til efterretning, at Miljøstyrelsen i fortsættelse af udkastet til afgørelsen har anbefalet, ”at der foretages en udredning af forholdene på de vandløbsnære arealer, hvor der skelnes mellem arealpåvirkninger og påvirkning af ejendomme og øvrig infrastruktur. For sidstnævnte anbefales en registrering på ejendomsniveau.” Kommunen agter at arbejde videre med anbefalingen og kan i den forbindelse oplyse, at der i arbejdet med helhedsplan for vandhåndtering i Gudenåen foretages en værdikortlægning af de vandløbsnære arealer.

Miljøstyrelsens bemærkninger Silkeborg Kommune

Miljøstyrelsen ser positivt på, at Silkeborg Kommune agter at arbejde videre med forholdene omkring de vandløbsnære arealer i forbindelse med arbejdet med helhedsplanen for Gudenåen.

Høringssvar Viborg Kommune

Byrådet i Viborg fastholder sit ønske om to årlige grødeskæringer med mulighed for en ekstraordinær grødeskæring.

Miljøstyrelsens bemærkninger til Viborg Kommune

Miljøstyrelsen har taget høringssvaret til efterretning. Ingen af de øvrige 3 kommuner har i deres høringssvar tilkendegivet ønske at ændre deres oprindelige indstilling.

Høringssvar Randers Kommune

Kommunen bemærker, at Miljøstyrelsen ikke henviser til begrundelser eller vurderinger i forhold til habitatområder (N2000 område N14) i Randers Fjord, men kun til habitatområder i Gudenåen ved Gjern Bakke. Kommunen anfører, at normalt skal aktiviteter og projekter uden for habitatområder, der kan have en påvirkning på udpegningsgrundlaget (arter og naturtyper) inde i habitatområdet, ligeledes vurderes.

Der er tillige vedlagt en mindretalsudtalelse fra Frank Nørgaard fra Dansk Folkeparti og medlem af Randers Kommunes Teknik og Miljøudvalg. Dansk Folkeparti bemærker, at afgørelsen ikke forholder sig til den voksende problematik om oversvømmede arealer og ødelagte værdier, men tværtimod bakker op om Miljøstyrelsens passivitet i forhold til grødeskæring.

Miljøstyrelsens bemærkninger til Randers Kommune

I udkastet til afgørelse om grødeskæring for Gudenåen har fokus i den faglige vurdering vedr. Natura 2000 været rettet mod de forhold for Gudenåen, som kan påvirkes negativt ved grødeskæring. Fokus i den faglige vurdering har således været på de forhold for Gudenåen, som kan være af betydning for de habitatarter og –naturtyper, der i særlig grad forventes at blive påvirket ved denne aktivitet. Derfor er det særligt forhold for Natura 2000-området Gudenåen og Gjern Bakker (N49) samt den øvrige del af selve Gudenåen, der er centralt i udkastet og ikke Natura 2000-området Randers Fjord og Mariager Fjord (N14).

Den faglige vurdering af påvirkning fra grødeskæring, der er foretaget i forbindelse med udkastet til afgørelsen, er derfor ikke en habitatkonsekvensvurdering. Som det fremgår af bilag 2 om retsgrundlaget for afgørelsen, skal

habitatbekendtgørelsens krav om væsentligheds- og konsekvensvurdering følges ved udarbejdelse af vandløbsregulativer. I den forbindelse er det rigtigt, at det vil være relevant at inddrage Natura 2000-området Randers Fjord og Mariager Fjord (N14).

Høringssvar Favrskov Kommune

Kommunen har taget udkastet til afgørelsen til efterretning, men undrer sig over, at Miljøstyrelses afgørelse indeholder vurdering af Natura 2000 området (EU habitatområdet) Gudenå og Gjern Bakker, men ikke inddrager Natura 2000 området Randers Fjord i afgørelsen. Kommunen anfører, at i henhold til habitatbekendtgørelsens § 6 skal der foretages en vurdering af, om et projekt i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt. Kommunen anfører slutteligt, at Staten bør overveje, om dette forhold kan udgøre en retlig mangel i den endelige afgørelse.

Miljøstyrelsens bemærkninger til Favrskov Kommune

Se svar ovenfor i Miljøstyrelsens bemærkninger til Randers Kommunes høringssvar.

Miljøstyrelsens vurderinger

Miljøstyrelsen har ved afgørelsen taget udgangspunkt i følgende:

Miljøstyrelsen kan alene træffe afgørelse om forhold, som vandløbsmyndighederne er uenige om. I denne sag altså hvorvidt vedligeholdelsesbestemmelsen/erne i et nyt udkast til regulativ for Gudenåens vandløbsstrækninger Silkeborg – Randers skal fastsætte den årlige ordinære grødeskæring til en skæring eller to skæringer. Bestemmelsen om en - eller to - årlige ordinære grødeskæringer skal gælde på den samlede vandløbsstrækning.

Ud fra de foreliggende redegørelser konstateres, at sommervandføringsevnen i Gudenåen på vandløbsstrækningerne Silkeborg – Randers er påvirket af udviklingen i åens vegetation, sådan at vandstanden på en række lokaliteter er steget mærkbart. Dette er baggrunden for, at alle fire berørte vandløbsmyndigheder i udgangspunktet har ønsket at øge den årlige grødeskæring fra en til to ordinære skæringer i løbet af sommeren.

Som det fremgår ovenfor af afsnittet ”sagens oplysninger”, er miljø- og naturværdier og deres tilstand på vandløbsstrækningerne Silkeborg – Randers i vidt omfang beskyttede. En regulativbestemmelse om grødeskæring skal i sig selv – og som en del af det samlede nye regulativ - være i overensstemmelse med denne beskyttelse, ellers kan bestemmelse og regulativ ikke gyldigt vedtages. Overensstemmelse forudsætter, at bestemmelse og regulativ ikke vil have (mulige) negative konsekvenser for de beskyttede naturværdier, eller at der kan opnås dispensation fra den samlede beskyttelse af naturværdierne til vedtagelse af bestemmelse og regulativ på trods af (mulige) negative konsekvenser for det beskyttede.

Det følger af overstående, at da vandløbsmyndighederne har besluttet, at samme regulativbestemmelse om årlig ordinær grødeskæring skal gælde på alle

vandløbsstrækningerne i Gudenåen fra Silkeborg til Randers, skal Miljøstyrelsens afgørelse om en eller to ordinære grødeskæringer i et nyt regulativs bestemmelse om vedligehold være i overensstemmelse med såvel den samlede, som den mest strenge beskyttelse af miljø og natur, der gælder for hver af strækningerne. Det vil gælde, uanset om de enkelte bestemmelser om beskyttelse omfatter alle aspekter af tilstanden i vandløbsstrækningerne eller kun dele heraf – og om beskyttelsesbestemmelserne er relevante for den samlede strækning fra Silkeborg til Randers eller kun dele heraf.

En regulativbestemmelse, der fastsætter den årlige ordinære grødeskæring til en skæring på vandløbsstrækningerne Silkeborg – Randers, vil svare til den nugældende (regulativ)bestemmelse om den årlige ordinære grødeskæring.

Udgangspunktet er, at den hidtidige vedligeholdelse i form af en ordinær årlig grødeskæring kan fastholdes, uden at dette vil være i strid med beskyttelsen af Natura 2000 område N49, de strengt beskyttede arter på vandløbsstrækningerne eller de målsatte vandløbsområder. Fastsættelse af bestemmelse herom i et nyt regulativ vil dog indebære, at konsekvenserne af den hidtidige vedligeholdelse inddrages under den samlede vurdering af det nye regulativs (mulige) konsekvenser efter reglerne i habitatbekendtgørelsen om vurdering af konsekvenser af projekter og planer for Natura 2000 områder og visse beskyttede arter og efter reglerne i indsatsbekendtgørelsens § 8 om, at afgørelser ikke må forringe målsatte vandforekomsters tilstand eller forekomsters mulighed for at opnå opfyldelse af miljømål.

Såvel i forhold til fredningerne af strækningerne i områderne Gødvad og Sminge og til forbuddet mod ændringer af vandløbsstrækningernes tilstand efter naturbeskyttelseslovens § 3, kan det lægges til grund, at en videreførelse af hidtidig vedligeholdelse antages at fastholde den beskyttede tilstand. Fastsættelse af en bestemmelse om en årlig ordinær grødeskæring i et nyt regulativ for vandløbsstrækningerne vil ikke i sig selv indebære, at det skal vurderes, om dispensation fra fredningerne eller beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens § 3 er en forudsætning for vedtagelse af et nyt regulativ.

Ved fastsættelse af en ny regulativbestemmelse, der fastsætter den årlige ordinære grødeskæring til to skæringer – fremfor som hidtil én skæring - på vandløbsstrækningerne Silkeborg – Randers, skal konsekvenserne af den ændrede vedligeholdelse vurderes efter reglerne i habitatbekendtgørelsen om vurdering af konsekvenser af projekter og planer for Natura 2000-områder og visse beskyttede arter og efter reglerne i indsatsbekendtgørelsens § 8 om, at afgørelser ikke må forringe målsatte vandforekomsters tilstand eller forekomsters mulighed for at opnå opfyldelse af miljømål.

Såvel i forhold til fredningen af strækninger i områderne Gødvad og Sminge og til forbuddet mod ændringer af vandløbsstrækningernes tilstand efter naturbeskyttelseslovens § 3, skal det ved en ændring af den hidtidige grødeskæring vurderes, om dispensation fra fredningerne eller beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens § 3 er en forudsætning for vedtagelse af en bestemmelse herom. Vurderes det, at den ændrede grødeskæring vil ændre den beskyttede tilstand på vandløbs-strækningerne, forudsætter vedtagelse af en sådan

regulativbestemmelse dels Fredningsnævnets dispensation fra fredningernes bestemmelser efter naturbeskyttelseslovens § 50 og dels den eller de stedlige kommunalbestyrelses dispensation fra § 3-beskyttelsen efter lovens § 65. Også som led i afgørelse om dispensation fra fredninger og fra beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens § 3 skal de bindende vurderinger af dispensationernes overensstemmelse med beskyttelse af Natura 2000 området, visse arter og de målsatte overfladevand-områder, omfattet af vandplanlægningen.

Vurdering af mulige konsekvenser af en henholdsvis to årlige ordinære grødeskæringer i Gudenåen for Natura 2000 området N49

For den del af strækningen på Gudenåen, som løber inden for Natura 2000-området, vurderes grødeskæring at kunne påvirke naturtypen vandløb med vandplanter (3260) negativt ved at medføre ændring af vandløbets plantesamfund.

Habitatnaturtypen vandløb med vandplanter (3260) udgør selve vandløbet. Mange plantearter, herunder de langsomt voksende vandaksarter, er følsomme over for grødeskæring, hvorimod mere forstyrrelsestolerante og hurtigt voksende arter, særligt enkelt pindsvineknop, favoriseres ved denne påvirkning, og kan komme til at dominere plantesamfundet, hvorved mere ensartede plantesamfund udvikles. Effekten af grødeskæring på vandløbets plantesamfund afhænger bl.a. af hvor hyppigt grødeskæring iværksættes, da artsantal og diversitet falder i vandløb, der skæres mere end en gang årligt¹⁵. I konsekvensvurderingen efter habitatbekendtgørelsens § 6 fra 2017 af at øge grødeskæring fra en til to gange årligt, vurderes det, at det primært er gentagelsen af grødeskæring, som indebærer den negative påvirkning, idet to (og flere) grødeskæringer har meget større negativ effekt på sammensætningen af plantesamfundet end en enkelt årlig grødeskæring¹³. Ifølge konsekvensvurderingen er vandløb med vandplanter (3260) den eneste af naturtyperne på områdets udpegningsgrundlag, hvor en øgning af grødeskæringen (mere end en gang årligt) vil medføre en væsentlig skadevirkning.

I denne konsekvensvurdering er naturtypen bræmmer med høje urter (6430) vurderet ikke at blive påvirket ved en øgning af grødeskæringen, da naturtypens sårbarhed vurderes at være lav i forhold til denne aktivitet¹⁷. Ligeledes vurderes naturtypen elle- og askeskov (91EO) ikke at blive påvirket ved øget grødeskæring da svingningerne er ubetydelige i forhold til naturtypens robusthed i denne sammenhæng¹⁷. Det kan tilføjes, at det i den seneste basisanalyse for området er vurderet, at naturtypens forekomst er stabil og med en forbedret hydrologi.

Mere end en årlig grødeskæring anses derfor at kunne medføre en væsentlig negativ påvirkning på plantesamfundets artssammensætning og struktur for vandløb med vandplanter (3260), og derfor at kunne forringe Gudenåens artsrige og veludviklede undervandsvegetation, hvilket betyder en forringelse af naturtypens tilstand i området. Det er derfor Miljøstyrelsens vurdering, at 1 årlig grødeskæring i Natura 2000-området Gudenå og Gjærn Bakker (N49), svarende til den eksisterende praksis, ikke vil medføre væsentlig negativ påvirkning af naturtypen vandløb med vandplanter (3260), hvorimod to årlige grødeskæringer vurderes at skade naturtypen.

¹³ Habitatkonsekvensvurdering af nyt regulativ for Gudenåen, Orbicon, 28. november 2017

Som tidligere nævnt ændres bl.a. vandstand og strømningsmønstre ved grødeskæring, hvilket kan påvirke vandløbet som levested for de tilknyttede arter, herunder de såkaldte bilag II arter på områdets udpegningsgrundlag; grøn kølleguldsmed, bæklampret, damflagermus og odder. Det er vigtigt, at påvirkningen af vandløbets bund begrænses så meget som muligt ved grødeskæring, bl.a. af hensyn til larver af bæklampret og grøn kølleguldsmed, der begge lever nedgravet i vandløbets bund.

I konsekvensvurderingen fra 2017 vurderes grøn kølleguldsmed, som den eneste habitatart på udpegningsgrundlaget, at blive påvirket negativt, hvis grødeskæring øges fra en til to gange årligt. Det er anført, at det ikke kan udelukkes, at arten påvirkes i en sådan grad, at der kan forekomme en nedgang i bestanden¹⁷. To årlige grødeskæringer vurderes således at medføre en væsentlig negativ påvirkning af grøn kølleguldsmed.

Grødeskæring kan påvirke levestedet for odder, der forekommer langs Gudenåen. Påvirkningen kan være forstyrrelse ved selve grødeskæringen, hvilket vil være relativt kortvarigt, og det kan være i form af en strukturel ændring i plantesammensætningen, der kan medføre ændringer i fødegrundlaget. Da arten vurderes at være stabil i området, vurderes den årlige grødeskæring, som er hidtidig praksis, ikke at påvirke arten væsentligt.

Der er i konsekvensvurderingen fra 2017 ikke vurderet at være negative påvirkninger for damflagermus ved to årlige grødeskæringer¹⁷. Det skal dog bemærkes, at der er begrænset viden om artens forekomst i området, hvorfor det ikke kan afvises at en øget grødeskæring kan påvirke arten negativt, særligt gennem påvirkning af artens fødegrundlag, der består af voksne stadier af akvatiske insekter. Som tidligere nævnt er grødeskæring et voldsomt indgreb i de økologiske tilstandselementer i vandløbet, herunder forholdene for de smådyr der udgør fødegrundlaget for damflagermus.

I Natura 2000-området er der foruden bilag II arterne på områdets udpegningsgrundlag også forekomster af bilag IV arter (foruden de bilag II arter som også er bilag IV arter), som kræver streng beskyttelse. Ifølge habitatkonsekvensvurderingen fra 2017 er der en række bilag IV arter, herunder flere flagermusarter, hvor kun vandflagermus har tilknytning til vandløbet, da den søger føde lavt over vandfladen. Der gælder den samme vurdering for vandflagermus som for damflagermus. Derudover forekommer spidssnudet frø, strandtudse, markfirben og grøn mosaikguldsmed, der alle vurderes ikke at blive påvirket negativt ved en øgning af grødeskæring fra en til to gange årligt¹⁷.

Hvis der nedstrøms habitatområdet iværksættes to eller flere ordinære årlige grødeskæringer, som forringer vandløbstrækningernes tilstand, kan det ikke afvises, at dette dels vil påvirke bestandene af bilag II arterne inden for habitatområdet, særligt grøn kølleguldsmed, da disse populationer ikke følger områdegrensene, dels kunne forringe muligheden for at opnå gunstig bevaringsstatus for både grøn kølleguldsmed og i øvrigt for naturtypen "vandløb med vandplanter (3260)" på landsplan, da to eller flere årlige grødeskæringer forringer tilstanden i denne naturtype.

Ifølge den seneste vurdering af bevaringsstatus for ”vandløb med vandplanter (3260)” fra 2019 er naturtypen i stærkt ugunstig bevaringsstatus, for grøn kølleguldsmed er vurderingen for bevaringsstatus moderat ugunstig. Enhver forringelse af tilstanden for vandløb med vandplanter og grøn kølleguldsmed, også uden for Natura 2000-områderne, vil derfor forringe muligheden for opnåelse af gunstig bevaringsstatus, og dermed være i modstrid med målsætningen i habitatdirektivet.

Det er muligt at fravige beskyttelsen af Natura 2000-områder, hvis der ikke findes en alternativ løsning, og et projekt mv. skal gennemføres af bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser, herunder af social eller økonomisk art. I så fald skal der samtidigt iværksættes foranstaltninger, der kan kompensere for de negative konsekvenser af fravigelsen.

Det af vandløbsmyndighederne fremsendte materiale, indeholder ikke analyse og vurdering af, om de konstaterede problemer som følge af det stigende vandspejl i Gudenåen på vandløbsstrækningerne fra Silkeborg til Randers, kan håndteres på anden vis end ved grødeskæring i åen på disse strækninger. Der er således heller ikke vurderinger af, hvilke fordele og ulemper – herunder økonomiske – der i givet fald ville være forbundet med sådanne alternative løsninger. Miljøstyrelsen har derfor ikke grundlag for at vurdere om, en fravigelse vil være mulig. Det skal fremhæves, at styrelsen ikke har vurderet om de strenge betingelser for en fravigelse af beskyttelsen af Natura 2000-området N49 i øvrigt kan opfyldes.

Fokus i den faglige vurdering vedr. Natura 2000 er rettet mod de forhold for Gudenåen, som kan påvirkes negativt ved grødeskæring. Fokus i den faglige vurdering har således været på de forhold for Gudenåen, som kan være af betydning for de habitatarter og –naturtyper, der i særlig grad forventes at blive påvirket ved denne aktivitet. Derfor er det særligt forhold for Natura 2000-området Gudenåen og Gjærn Bakker (N49) samt den øvrige del af selve Gudenåen, der er centralt i udkastet og ikke Natura 2000-området Randers Fjord og Mariager Fjord (N14).

Den faglige vurdering af påvirkning fra grødeskæring, der er foretaget i forbindelse med udkastet til afgørelsen, er derfor ikke en habitatkonsekvensvurdering. Som det fremgår af bilag 2 om retsgrundlaget for afgørelsen, skal habitatbekendtgørelsens krav om væsentligheds- og konsekvensvurdering følges ved udarbejdelse af vandløbsregulativer. I den forbindelse vil det være relevant at inddrage Natura 2000-området Randers Fjord og Mariager Fjord (N14).

Vurdering af mulige konsekvenser af en henholdsvis to årlige ordinære grødeskæringer i Gudenåen for strengt beskyttede arter, særligt grøn kølleguldsmed

Grøn kølleguldsmed er omfattet af habitatdirektivets bilag IV og er en strengt beskyttet art, jf. habitatbekendtgørelsens bilag 7. Bestemmelser i et vandløbsregulativ skal være i overensstemmelse med denne beskyttelse, der indebærer et forbud mod at beskadige eller ødelægge arternes yngle- og rasteområder, jf. bekendtgørelsens § 10, jf. § 8.

Grøn kølleguldsmed er sårbar over for forstyrrelse af dens levesteder, herunder den påvirkning grødeskæring kan medføre. Som beskrevet ovenfor vurderes to eller flere grødeskæringer at kunne påvirke bestanden af grøn kølleguldsmed negativt, da denne aktivitet har indflydelse på bundforholdene, hvor artens nymfestadie lever. Dette dels ved de umiddelbare påvirkninger under grødeskæringen, men også gennem den ændring i plantesamfundet som grødeskæring forårsager, med tætte grupper af pindsvineknop, der mindsker arealet med egnet substrat for arten, jf. habitatkonsekvensvurderingen fra 2017.

De negative konsekvenser, der er beskrevet for grøn kølleguldsmed inden for Natura 2000-området vil ligeledes være gældende, hvor arten forekommer, også uden for Natura 2000-området. Mere end en årlig ordinær grødeskæring nedstrøms Natura 2000-området vurderes derfor at kunne påvirke levestederne for grøn kølleguldsmed negativt og dermed forringe arters bestand i området. En bestemmelse om to eller flere ordinære grødeskæringer vil derfor være i strid med beskyttelsen af arten.

Artsbeskyttelsen kan fraviges efter habitatbekendtgørelsens § 11, hvis der ikke findes et tilfredsstillende alternativ, og hvis fravigelsen ikke hindrer, at den pågældende bestands bevaringsstatus opretholdes i dens naturlige udbredelsesområde. Fravigelse kan kun ske i de situationer, hvor det ansøgte ”har til formål at 1) beskytte vilde dyr og planter og bevare naturtyperne, 2) forhindre alvorlig skade navnlig på afgrøder, besætning, skove, fiskeri, vand og andre former for ejendom, 3) sikre hensyn til den offentlige sundhed og sikkerhed eller af andre bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser, herunder af social og økonomisk art, og hensyn til væsentlige gavnlige virkninger på miljøet, eller 4) fremme forskning og undervisning, genopretning af en bestand, genudsætning af disse arter og opdræt med henblik herpå, herunder kunstig opformering af planter”.

Det af vandløbsmyndighederne fremsendte materiale indeholder ikke analyse og vurdering af, om de konstaterede problemer som følge af det stigende vandspejl i Gudenåen på vandløbsstrækningerne fra Silkeborg til Randers kan håndteres på anden vis end ved grødeskæring i åen på disse strækninger. Der er således heller ikke vurderinger af hvilke fordele og ulemper, der i givet fald ville være forbundet med sådanne alternative løsninger. Miljøstyrelsen har derfor ikke grundlag for at vurdere om, en fravigelse vil være mulig. Det skal fremhæves, at styrelsen ikke har vurderet om betingelserne for en fravigelse af den strenge beskyttelse af grøn kølleguldsmeds yngle- og rasteområder i øvrigt kan opfyldes.

Vurdering af konsekvenserne af 1 henholdsvis 2 grødeskæringer for at opfylde og fastholde fastsatte miljømål for overfladevandområderne 09026, 09027 og 09033_c

Økologisk tilstand for kvalitetselementet makrofyter (vandløbsplanter) er henholdsvis ringe (for vandområde 09026) og god (for vandområderne 09027 og 09033c). For smådyrsfauna er tilstanden god (for vandområderne 09026 og 09027) og moderat (for vandområdet 09033c). På den baggrund er det Miljøstyrelsens vurdering, at den nuværende ene årlige ordinære grødeskæring ikke hindrer opnåelse eller fastholdelse af en god økologisk tilstand i de målsatte overfladevandområder.

Som det fremgår oven for, er det Miljøstyrelsens vurdering, at en årlig ordinær grødeskæring er forenelig med beskyttelsen af Natura 2000-området, men at 2 årlige ordinære skæringer ikke er. To årlige ordinære grødeskæringer er derfor ikke i overensstemmelse med miljømålene for de 2 – (også) i vandplanlægningen særligt – beskyttede overfladevandområder 09026 og 09027.

Det fremgår af Miljøstyrelsens vejledning om grødeskæring¹⁴, udsendt 2017, at 2 årlige ordinære grødeskæringer i et målsat vandløb i udgangspunktet må antages at indebære en forringelse af vandløbets økologiske tilstand.

Blandt andet til brug for Miljøstyrelsens arbejde med vejledningen om grødeskæring rekvirerede Miljøstyrelsen en faglig udredning fra Aarhus Universitet om grødeskæringer. Universitetet har i denne faglige udredning¹⁵ anført, at ”som udgangspunkt indebærer grødeskæring en negativ påvirkning af vandløbskvaliteten. Jo mere grøde, der bortskæres, desto større er den negative påvirkning for planterne, smådyrene og fiskene. Ved grødeskæring sænkes vandstanden, strømmønstrene ændres og tabet af den fysiske struktur, som planterne udgør, fjerner skjul for fisk og smådyr og substratet for smådyr og mikroorganismer. Derfor er grødeskæring et voldsomt indgreb for de økologiske tilstandselementer.”

Af en tidligere videnskabelig rapport fra Aarhus Universitet¹⁶ fremgår det, at typisk vil grødeskæringer, der gennemføres mere end én gang i løbet af planternes vækstsæson, medføre risiko for, at opnåelse af god økologisk tilstand for vandløbsplanter forhindres i type 2 og 3 vandløb. Det skyldes, at hyppigere skæringer bevirker, at plantesamfundene ændrer sig med øget forekomst af forstyrrelsestolerante arter, der har en negativ indvirkning på DVPI. Skæres der mere end en gang i vandløbene, skal der efterlades refugier for at nå miljømål. Refugierne skal have permanent karakter, for at en naturlig udvikling i plantesamfundene kan pågå og at grødeskæringsmetoden spiller en rolle for både kvantitet og kvalitet af disse refugier.

I fortsættelse heraf, er det Miljøstyrelsens vurdering, at det i udgangspunktet må lægges til grund, at to årlige ordinære grødeskæringer vil lede til forringelse af den økologiske tilstand for kvalitetselementerne vandløbsplanter, fisk og smådyr i overfladevandområderne 09026, 09027 og 09033c. De to grødeskæringer kan forringe den faktiske økologiske tilstand i områderne, ligesom den med stor sandsynlighed vil hindre fastholdelse eller opnåelse af miljømålet god økologisk tilstand i de tre områder. Der er ikke oplysninger i sagen om forhold, der indebærer, at plantesamfundene på disse strækninger i Gudenåen skulle være

¹⁴ Grødeskæringsvejledningen. Vejledning om grødeskæring i danske vandløb.

Miljøstyrelsens vejledning nr. 25, 2017.

¹⁵ Faglig udredning om grødeskæring i vandløb. Videnskabelig rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. Nr. 188 2016.

¹⁶ DVPI og økologisk tilstand: Karakteristik af plantesamfundene og relation til påvirkninger. Videnskabelig rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 135. 2015.

mere robuste over for de negative påvirkninger som følge af grødeskæring end plantesamfund i andre type 3 vandløb.

Miljøstyrelsen lægger herefter til grund, at det at øge til to årlige ordinære grødeskæringer vil indebære en forringelse af tilstanden i de tre målsatte overfladevandområder på Gudenåens vandløbsstrækninger fra Silkeborg til Randers. To skæringer vil derfor være i strid med den beskyttelse, der følger af vandplanlægningen, jf. indsatsbekendtgørelsens § 8.

Det er muligt under strenge betingelser at fravige beskyttelsen af de overfladevandområder, der er omfattet af vandplanlægningen. Miljømålet god økologisk tilstand for overfladevandområder kan lempes ved nye ændringer af et overfladevandområdes fysiske karakteristika. Det kan ske, hvis ”de nyttige mål, der tilgodeses ved fravigelse på grund af tekniske vanskeligheder eller uforholdsmæssigt store omkostninger ikke tilgodeses på anden måde, som miljømæssigt er en væsentligt bedre løsning”. Samtidigt skal følgende betingelser opfyldes: Alle praktisk gennemførlige tiltag skal iværksættes for at mindske den skadelige indvirkning på den økologiske tilstand, de nye ændringer skal være begrundet i væsentlige samfundsinteresser, eller nyttevirkningerne for miljøet og samfundet ved at nå de fastlagte miljømål skal være mindre end de nyttevirkninger for befolkningens sundhed, opretholdelsen af menneskers sikkerhed og en bæredygtig udvikling, der følger af ændringerne.

Det af vandløbsmyndighederne fremsendte materiale indeholder ikke analyse og vurdering af, om de konstaterede problemer som følge af det stigende vandspejl i Gudenåen på vandløbsstrækningerne fra Silkeborg til Randers kan håndteres på anden vis end ved grødeskæring i åen på disse strækninger. Der er således heller ikke vurderinger af andre løsninger til håndtering af de periodisk højere vandspejl, herunder om sådanne løsninger vil være forbundet med tekniske vanskeligheder eller uforholdsmæssigt store omkostninger. Miljøstyrelsen har derfor ikke grundlag for at vurdere om, en fravigelse vil være mulig. Det skal fremhæves, at styrelsen ikke har vurderet, om betingelserne for en fravigelse af den strenge beskyttelsen af de målsatte overfladevandområder i øvrigt kan opfyldes.

Miljøstyrelsens afgørelse

Miljøstyrelsens vurderinger af betydningen af beskyttelsen af efter habitatbekendtgørelsen og indsatsbekendtgørelsen¹⁷ for muligheden for at fastsætte bestemmelse om 1 henholdsvis 2 grødeskæringer årligt indebærer, at alene en regulativbestemmelse, hvori det fastsættes, at der på Gudenåens vandløbsstrækninger fra Silkeborg til Randers foretages 1 årlig ordinær grødeskæring, kan antages at være i overensstemmelse med beskyttelsen af Natura 2000 området N49, arten grøn køllegræs og de 3 målsatte overfladevandområder 09026, 09027 og 09033c. Styrelsen konkluderer derfor, at der ikke kan fastsættes anden bestemmelse om den ordinære vedligeholdelse i et kommende nyt regulativ for vandløbsstrækningerne, end at den årlige ordinære grødeskæring kan ske 1 gang. Vurderinger efter habitatbekendtgørelse og indsatsbekendtgørelse vil samtidigt indebære, at der heller ikke ville kunne

¹⁷ Bekendtgørelse nr. 449 af 11. april 2019 om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter.

meddeles dispensation til mere end 1 årlig ordinær grødeskæring i forhold til fredningerne ved Gødvad og Sminge og beskyttelsen af strækningerne efter naturbeskyttelseslovens § 3

I fortsættelse heraf har Miljøstyrelsen truffet følgende afgørelse efter § 7, stk. 2, i vandløbsloven og § 24, stk. 1, nr. 2, i delegationsbekendtgørelsen:

Miljøstyrelsen afgør uenigheden mellem vandløbsmyndighederne Silkeborg, Viborg, Favrskov og Randers Kommuner om indholdet af bestemmelse om den ordinære grødeskæring i regulativet for Gudenåen på strækningen fra Silkeborg til Randers sådan, at det af denne bestemmelse om ordinær grødeskæring i et kommende regulativ for strækningen skal fremgå, at der kan ske 1 ordinær grødeskæring årligt.

Miljøstyrelsens bemærkninger i øvrigt

Gennem det omfattende udredningsarbejde, der er foretaget i forbindelse med de konstaterede stigninger i sommervandstanden i Gudenåen siden omkring år 2008, er det fastslået, at der kun i meget begrænset omfang er mulighed for at afbøde denne udvikling gennem grødeskæring.

Det er desuden konstateret, at Gudenåen er meget formstabil og at der ikke er sket forringelser af vandføringsevnen som følge af aflejringer eller indsnævringer.

Set i lyset af de store nedbørsmængder som har medført store vandføringer i Gudenåen i efteråret 2019 og vinteren 2020, så anbefales det, at de udfordringer, der i denne sag er søgt løst ved at øge grødeskæring i vandløbsstrækningerne fra Silkeborg til Randers, i stedet inddrages i arbejdet med den helhedsplan for Gudenå-systemet, som er drøftet mellem Gudenå-kommunerne og miljøministeren på møde den 19. november 2019.

Det anbefales, at der foretages en udredning af forholdene på de vandløbsnære arealer, hvor der skelnes mellem arealpåvirkninger og påvirkning af ejendomme og øvrig infrastruktur. For sidstnævnte anbefales en registrering på ejendomsniveau.

Miljøstyrelsen vil endvidere henvise til Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger om fastsættelse af bestemmelser om vedligeholdelse og gennemførelse af ekstraordinær vedligeholdelse efter vandløbsregulativer ved nævnets afgørelse af 20. april 2020 i sagerne 18/05717, 18/06663, 18/06664 og 18/06666 (om fællesregulativer for Værebros Åsystemet):

3.2 Ekstraordinær grødeskæring

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at der kan fastsættes regler og rammer for ekstraordinær grødeskæring i regulativer. Nævnet bemærker endvidere, at det forhold, at grødeskæring og anden vedligeholdelse er beskrevet i et regulativ, ikke i sig selv medfører, at arbejdet er at betragte som sædvanligt vedligehold i relation til naturbeskyttelseslovens § 3. Vedligehold foretaget i medfør af et regulativ kan således være betinget af en dispensation i medfør af

naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2, og en heraf følgende vurdering efter habitatbekendtgørelsen og vandrammedirektivet.

Miljøstyrelsen står til rådighed for dialog og vejledning ved arbejdet med både helhedsplan og udarbejdelse af nye regulativer for Gudenåen.

Venlig hilsen

Kontorchef Jane Hansen

Bilag

1. Sagens oplysninger.
2. Retsgrundlaget

Indhold

Sagens oplysninger om plantesamfund i Gudenåen og om udvikling og mulig udvikling i vandspejl og vandføringsevne..... 1

Undersøgelser af plantesamfund i Gudenåen	1
Vedligeholdelse i forhold til regulativ	3
Kontrol af krav til vandføringsevnen	4
Forslag til nyt regulativ 2018 for Gudenåen på strækningen Silkeborg - Randers.....	4
Vandføring og vandstand i Gudenåen	9
Effekt af grødeskæring (1 og 2 skæringer)	10
Opstrøms Tange Sø (Tvilumbro)	10
Nedstrøms Tange Sø (Ulstrup)	11
Effekt af grødeskæring (3 og 4 skæringer)	11
Opstrøms Tange Sø (Tvilumbro)	11
Nedstrøms Tange Sø (Ulstrup)	12
Effekt af grødeskæring, sammenfatning.....	12
Arealanvendelse	13
Øvrige tiltag	15

Sagens oplysninger om plantesamfund i Gudenåen og om udvikling og mulig udvikling i vandspejl og vandføringsevne

Undersøgelser af plantesamfund i Gudenåen

Der er lavet flere undersøgelser af plantesamfundene i Gudenåen, bl.a. i 2002¹ og 2017².

Af undersøgelsen fra 2002 fremgår det, at:

Dermed kan Gudenåen som helhed betragtet karakteriseres som en meget artsrig å, der under skyldig hensyntagen til plantegeografien huser en meget stor del af de danske vandløbsplanter, der overhovedet er mulighed for at træffe i den del af landet, som åen gennemstrømmer.

Strækningen fra Tangeværket til Bjerringbro blev i årene efter etableringen af Tangeværket reguleret og uddybet og er derfor karakteriseret af et stort, bredt, dybt og mere lige løb, hvor stryg stort set mangler, og hvor bunden mest består af sand. Fra Bjerringbro findes der en overraskende veludviklet undervandsvegetation bestående af et stort antal arter, hvoriblandt arter af vandaks er særlig fremtrædende. Vegetationen findes i indtil meget brede bræmmer langs bredderne, hvor mange af arterne danner meterlange skud,

¹ Vegetation i Gudenåen 2001. Gudenåkomiteen – Rapport nr. 22. februar 2002.

² Vegetationen i Gudenåen på strækningen fra Silkeborg til Tange Sø 2017. Orbicon 2017.

der rækker fra bunden til overfladen, hvorfor der mange steder dannes "blankt" vand langs bredderne. Vegetationen dannes bl.a. af store mere eller mindre rene bevoksninger af arter som hjertebladet vandaks, børstebladet vandaks (varietetet interruptus), glinsende vandaks, langbladet vandaks, glinsende x hjertebladet vandaks, kruset x langbladet vandaks og hjertebladet x langbladet vandaks samt vandpest. Nær Randers er der tillige store bevoksninger af bændel-vandaks og pilblad samt den almindelige art enkelt pindsvineknop. Overalt er der betydelige forekomster af flydebladsplanter, især liden andemad, stor andemad og frøbid. Nærmest Randers findes også store bevoksninger af gul åkande, og her findes også de to sidste danske arter af andemad, tyk andemad og korsandemad. Strand-vandranunkel har på strækningen nedstrøms Tange Sø erstattet hybridvandranunkel, der forekommer opstrøms Tange Sø.

Uklart vand er også det primære problem nedstrøms Silkeborg Langsø, hvor især strækningen mellem Silkeborg og Tange Sø lider under dårlige lysforhold for undervandsvegetationen. Det uklare vand vurderes at være den primære årsag til, at undervandsvegetationens artsrigdom og dækningsgrad er betydelig mindre i dag end den var omkring år 1900 og i dag kunne være, dersom vandet var klarere.

Af undersøgelsen fra 2017 fremgår det, at:

Undersøgelsen i 2017 viser med stor tydelighed, at der på alle dele af strækningen mellem Silkeborg og Tange Sø er sket en meget markant øgning af vegetationens (grødens) samlede dækningsgrad, og at der i 2017 var undervandsvegetation i alle segmenter, mens der i 2001 var segmenter uden eller med meget ringe forekomst af vegetation.

Den gennemsnitlige dækningsgrad (ikke vægtet) var i 2017 ca. 87% mod ca. 14% i 2001. Det betyder, at den del af bundfladen, der i 2017 var bevokset med grøde, havde samme størrelse som den del af bundfladen, der i 2001 var uden grøde.

Der kan ikke herske tvivl om, at årsagen til øgningen af vegetationens dækningsgrad er den øgning af vandets klarhed, der har fundet sted i årene efter 2007. I 2001 var vegetationen tydeligt lysbegrænset som følge af uklart vand, der igen var en følge af planktonvæksten i Silkeborg-søerne, og vegetationen var primært knyttet til lavt vand langs vandløbets bredder, enkelte steder tillige til lavvandede partier med karakter af stryg.

Ved undersøgelsen i 2001 var vegetationens dybdegrænse de fleste steder mindre end ca. 1 meter, mens den ved undersøgelsen i 2017 var >3,5 meter på hovedparten af strækningen. Sidstnævnte betyder, at der i 2017 voksede undervandsvegetation til åens største dybde næsten overalt på strækningen.

Samlet set er strækningen fra Silkeborg til Tange Sø, og i særlig grad strækningen fra Tvillum til Kongensbro, i dag voksested for en både meget veludviklet og artsrig undervandsvegetation.

Af undersøgelsen fra 2017 fremgår det også, at der ved udviklingen i grødesammensætningen nu er arter, som f.eks. børstebladet vandaks, der

overvintrer med en relativt stor biomasse om vinteren, dvs., at grøden nu også i et vist omfang påvirker vandføringsevnen om vinteren.

Vedligeholdelse i forhold til regulativ

Af gældende regulativ for Gudenåen Silkeborg – Randers³ fremgår det at; *Vandløbsmyndigheden har bestemt, at vedligeholdelsen af Gudenåen skal ske med henblik på at sikre vandføringsevnen og under hensyntagen til de miljømæssige krav til vandløbskvaliteten. Ligeledes fremgår det, at: Ved fastlæggelse af vandføringsevnen er der lagt vægt på, at denne ikke fremover er ringere end den vandføringsevne som vandløbet har ved den tidligere fastlagte regulativmæssige skikkelse (1943-regulativudkastet).*

Vandføringsevnen i Gudenåen er i det gældende regulativ fastlagt ved hjælp af en tabel, der beskriver sammenhængen mellem en given vandføring (median-maksimum), hvor vandspejlets højde ved givne stationer i vandløbet ikke må overstige en given vandspejlskote. Der er ikke fastsat nogen dimensioner for Gudenåen på strækningen, hvorfor der ikke er nogen beskrivelse af skikkelsen, og Gudenåen kan antage en vilkårlig og variabel skikkelse, når den beskrevne vandføringsevne er til stede.

For at tilgodese de overordnede aflednings- og afvandingsinteresser, så er der fastsat krav til, at der er følgende strømrender på de to delstrækninger:

Silkeborg-Tange Sø: 7 meter.

Tange Sø-Randers: 10 meter.

Gennem Sminge og Tange Sø skal der være en 20 meter bred strømrende.

I regulativet er det angivet, at:

Vandløbet gennemgås 1 gang årligt, og i forbindelse hermed vurderes det konkrete behov for grødeskæring eller anden vedligeholdelse.

Såfremt vandløbsmyndigheden vurderer, at der er behov for grødeskæring, foretages denne på strækningen fra Silkeborg til Tange Sø i perioden fra 15. juni til 1. august. På strækningen fra Tange Sø til Randers foretages grødeskæringen i perioden fra 15. august til 31. oktober. Efter vandløbsmyndighedens konkrete vurdering kan der iværksættes supplerende vedligeholdelse.

Af tillægsregulativet⁴ for offentlige amtsvandløb i Århus Amt fremgår det, at: *ekstraordinær vedligeholdelse kan iværksættes i følgende tilfælde:*

- *Væsentlige og pludselige ændringer i vandløbets grødesammensætning.*
- *Væsentligt tidligere vækstsæson end forudsat ved fastlæggelsen af oprensningstidspunkter i regulativet.*

³ Regulativ for Gudenåen Silkeborg – Randers 2000, Amtsvandløb nr.: 105 i Viborg Amt, 78 i Århus Amt.

⁴ Tillægsregulativ til amtsvandløbene i Århus Amt, december 2004.

- Akut risiko for oversvømmelse af bebyggede arealer og tekniske anlæg.
- Punktpåvirkninger (f.eks. nedstrøms dambrug).

Det fremgår af gældende regulativet at:

Vandløbsmyndigheden afgør, om grødeskæringen kun skal ske i form af bundskæring, eller om der også skal foretages en egentlig kantskæring. Grøde- og kantskæring skal foretages så skånsomt som muligt. Skæring af grøden foretages om muligt helt til bunden, som dog skal forstyrres mindst muligt. Grøden skæres i et slynget forløb og således, at der fremkommer eller bibeholdes en eller flere strømrrender. Kantskæring udføres for at vedligeholde/pleje strømrrenden, så denne ikke bliver så smal, at der ikke er plads til grødeøer i profilet og/eller bræmmer langs kanten. Den afskårne grøde skal optages fra vandløbet.

Kontrol af krav til vandføringsevnen

Vandføringsevnen kontrolleres hvert år i det grødefri vandløb i perioden fra 1. marts til 30. april.

Der er i 2018 gennemført en kontrol af vandføringsevnen på strækningen fra Silkeborg til Tange Sø⁵. Der blev gennemført kontrol ved 17 stationer, og ved femten stationer var regulativets krav til vandføringsevne overholdt:

De gennemførte kontrolmålinger og -beregninger i 2018 giver anledning til at konkludere, at regulativets kravværdier for vandføringsevnen er overskredet på to delstrækninger, dels ved og opstrøms Svostrup Bro og dels ved og opstrøms Truust. Kravkoterne er her overskredet med 0-13 cm. Strækningerne med overskridelse af kravkoterne er beliggende opstrøms de to strækninger, hvor der ved gennemsejlingen blev registreret en særlig veludviklet overvintrende grøde. Det er på den baggrund vurderingen, at overskridelserne af kravkoterne skyldes overvintrende grøde, idet der ikke er konstateret synlige aflejringer på bunden og indsnævringer af profilet.

I 2019 blev der gennemført kontrol af vandføringsevnen på strækningen fra Tange Sø til Randers⁶. Kontrollen blev gennemført på 15 stationer på strækningen og viste, at regulativets krav til vandføringsevnen var opfyldt på alle stationer med stor afstand til kravkurverne.

Forslag til nyt regulativ 2018 for Gudenåen på strækningen Silkeborg - Randers

Omkring 2008-2009 blev det konstateret, at sommervandstanden på denne strækning af Gudenåen var stigende på grund af en øget grødevækst. Af en udredning fra 2008⁷ fremgår følgende:

⁵ Kontrol af vandføringsevnen i Gudenåen på strækningen fra Silkeborg til Tange Sø 2018. Orbicon, maj 2018.

⁶ Kontrol af vandføringsevnen i Gudenåen på strækningen fra Tange Sø til Randers 2019. Orbicon, maj 2019.

⁷ Viborg, Silkeborg, Favrskov og Randers kommuner, Vurdering af vandstanden i Gudenåen - sommer 2008. September 2008. Orbicon A/S.

Der er på det seneste konstateret forhøjede vandstande i Gudenåen på strækningen mellem Silkeborg og Ulstrup. Måske når den forhøjede vandstand helt frem til Randers. Årsagen til de forhøjede vandstande er ikke ekstreme nedbørsmængder, idet nedbøren i sommerperioden har været usædvanlig lille, dog bortset fra august. Årsagen er formodentligt en markant stigning i grødemængden i vandløbet, som med stor sandsynlighed er genereret af bedre lystilgang til undervandvegetationen. Der kan være en række forskellige årsager til, at lystilgangen til Gudenåens grøde er blevet bedre. Flere kilder peger på, at det kan skyldes en massiv opvækst af den nyindvandrede vandremusling, der, hvis de forekommer i store mængder, kan filtrere store vandmængder. Fænomenet kan dog også have andre årsager, herunder den solrige og tørre maj (og delvis juni) måned, virkninger af vandmiljøplanerne eller andre forhold. Der foreligger således ingen sikre oplysninger om årsagen til de bedre lysforhold.

Af en senere udredning fra 2016⁸ fremgår følgende:

Analysen viser, at ændringen af grødetilstanden fra før til efter 2008 er markant. Normalvandstanden i sommerperioden (sommermedian af målte vandstande juni - september) er øget med 58 cm på stationen ved Tvilumbro. På stationen ved Ulstrup er ændringerne mindre markante, men normalvandstanden er dog øget med 34 cm.

Der blev i 2015 nedsat en politisk styregruppe med repræsentanter fra alle fire kommuner – Silkeborg, Favrskov, Viborg, Randers - til at koordinere revisionen af et fællesregulativ for Gudenåen fra Silkeborg til Randers. Styregruppen besluttede i 2017 at anbefale udarbejdelse af et nyt regulativ, der skulle muliggøre en intensiveret grødeskæring for at imødegå den vandstandsstigning, som var indtrådt som følge af øget grødevækst. Styregruppens anbefaling blev tiltrådt ved politiske beslutninger i alle 4 kommunerne.

I sommer/efteråret 2018 blev et regulativudkast med ændrede bestemmelser om grødeskæring samt en redegørelse for hvilken sagsbehandling efter anden lovgivning, en ændret vedligeholdelse ville forudsætte, fremlagt til politisk behandling i styregruppen.

Af udkastet til Regulativ for Gudenåen fra Silkeborg til Randers Fjord – 2018⁹ fremgår følgende:

Vedligeholdelsen af strækningen har til formål at sikre,

- 1. At vandløbets vandføringsevne ikke forringes.*
- 2. At vandløbet ikke forsøges fastholdt i et bestemt forløb og en bestemt skikkelse, men får mulighed for at bevare og udvikle et naturligt forløb, således at vandløbets fysiske tilstand bevares og udvikles i overensstemmelse*

⁸ Silkeborg, Viborg, Favrskov og Randers Kommune Notat nr. 2016-3. Sammenstilling af analyser af udvalgte grødeskæringsscenarier som oplæg til beslutning om fremtidig grødeskæringspraksis i Gudenåen fra Silkeborg til Randers. Orbicon A/S.

⁹ Udkast til Regulativ for Gudenåen fra Silkeborg til Randers Fjord - 2018

med de vedtagne målsætninger for strækningen.

3. At der i sommerhalvåret sker sænkning af vandstanden alene gennem grødeskæring.

Det tidligere regulativs bestemmelse om, at der ikke fastsættes krav om, at Gudenåen på strækningen skal have og opretholde en bestemt, entydig skikkelse, udtrykt ved bundbredde, bundkote og anlæg videreføres.

Det betyder, at Gudenåen overalt på strækningen må antage en vilkårlig og variabel skikkelse, når blot de fastsatte krav til den basale vandføringsevne er opfyldt.

Vandløbsmyndighederne har endvidere bestemt, at vedligeholdelsen af Gudenåen skal ske med henblik på at sikre, at den basale vandføringsevne ikke forringes. Den basale vandføringsevne er den vandføringsevne, der alene er bestemt af vandløbets fysiske skikkelse og bundens beskaffenhed. Den basale vandføringsevne er dermed den bedst opnåelige, når det strømmende vand ikke er udsat for opbremsning fra grøde. Den basale vandføringsevne omtales ofte som det grødefrie vandløbs vandføringsevne.

Der kan gennemføres to årlige grødeskæringer i følgende tidsrum:

Strækning opstrøms Tange Sø:

1. skæring: 15. juni – 15. juli.

2. skæring: 15. juli – 1. september.

Strækning nedstrøms Tange Sø:

1. skæring: 1. juli – 1. august.

2. skæring: 1. august – 1. september.

Grødeskæringen skal kun gennemføres, hvis den grødefrie strømmende ved kontrol har vist sig ikke at have følgende bredder:

Opstrøms Tange Sø

Strækning	Stationering (m)	Strømrøndebredde (m)
Silkeborg Langsø - Sminge Sø	St. 0 - 7.244	10
Strømløb gennem Sminge Sø	St. 7.244 - 7.710	20
Sminge Sø - Borre Å	St. 7.710 - 20.849	10

Tange Sø

Strækning	Længde af strømløb (m)	Strømrøndebredde (m)
Borre Å - Tangeværket	ca. 10.000	20
Fra udløbet af det offentlige vandløb Tange Å til vej dæmningen for Tange-Ans vejen	ca. 250	5

Nedstrøms Tange Sø

Strækning	Stationering (m)	Strømrøndebredde (m)
Tangeværket - Randers Bro	St. 0 - 37.112	10

Tabel 1 grødeskæringsbredder i udkast til regulativ 2018

Hvis kontrollen viser, at kravene til bredden af den grødefrie strømrønde ikke er opfyldt, iværksættes der grødeskæring. Denne gennemføres som strømrøndeskæring i én strømrønde så vidt muligt i samme forløb fra gang til gang.

Grødeskæringen færdiggøres for hver delstrækning indenfor 10 arbejdsdage.

Vandløbsmyndigheden kan iværksætte ekstraordinær grødeskæring i unormale situationer. De unormale situationer er udtrykt ved høj vandstand samt kraftig genvækst af vandplanter.

Ekstraordinær grødeskæring kan kun iværksættes i perioden efter sidste ordinære skæring. Den ekstraordinære grødeskæring kan tidligst iværksættes 4 uger efter sidste ordinære grødeskæring, og skal være gennemført senest 15. oktober.

Det er en forudsætning for iværksættelse af ekstraordinær grødeskæring, at vandstanden på en række kontrolstationer er ekstraordinært høj.

I nedenstående ses en oversigt over hvem, der er vandløbsmyndighed for de respektive strækninger mellem Silkeborg og Randers:

Vandløbsmyndighed	Strækning
<i>Opstrøms Tange Sø</i>	
Silkeborg Kommune	St. 152 – 19.006
Grænsevandløb mellem Silkeborg Kommune (vestlig side) og Favrskov Kommune (østlig side)	St. 19.006 – 20.849
<i>Tange Sø</i>	
Grænsevandløb mellem Silkeborg Kommune (vestlig side) og Favrskov Kommune (østlig side)	Øvre del af Tange Sø (ca. 570 m)
Viborg Kommune	Nedre del af Tange Sø (ca. 9.430 m)
<i>Nedstrøms Tange Sø</i>	
Viborg Kommune	St. 0 – 6.623
Grænsevandløb mellem Viborg Kommune (nord-siden) og Favrskov Kommune (sydsiden)	St. 6.623 – 9.674
Favrskov Kommune	St. 9.674 – 14.718
Grænsevandløb mellem Favrskov Kommune (syd-siden) og Randers Kommune (nordsiden)	St. 14.718 – 23.680
Randers Kommune	St. 23.680 – 37.112

Tabel 2 Oversigt over vandløbsmyndigheder på strækningen fra Silkeborg til Randers (fra udkast til regulativ 2018)

Vandføring og vandstand i Gudenåen

Der findes ved flere lokaliteter i Gudenåen, bl.a. ved Tvillum og ved Ulstrup længere tidsserier for vandføringen og vandstanden i Gudenåen⁸.

DHI har i en udredning fra 2016 analyseret den historiske udvikling i vandføringen i Gudenåen¹⁰. Heraf fremgår det, at:

Den lange tidsserie fra Tvillum Bro viser for alle tilfælde en tendens til stigende vandføring igennem perioden. Med 98 års data er eventuelle korttidsudsving i vandføring på grund af klimavariationer ikke betydende for tendensen. Fra 1917-2014 ses en stigning på ca. 13 % i årsmiddelvandføring. For sommerperioden, juli-september, er stigningen dog kun ca. 8 %. Tallene peger på at man groft sagt har set en 1 %'s stigning i vandføring pr. 10 år over de seneste 100 år.

Årsagerne til højere vandføring med tid for begge stationer kan skyldes flere faktorer. Der er muligvis effekter af klimaændring og større nedbørsmængder, men dertil kommer ændringer i arealanvendelse herunder udvidelse af byer og befæstede arealer, dræning af landbrugsarealer, vandindvinding, nye reguleringer m.m. Om tendensen fortsætter fremadrettet eller eventuelt forstærkes af klimaændringer på lang sigt kan ikke udledes.

Der er foretaget en udredning som viser, at der i perioden 1973- 2015 har været en række hændelser (mindst 20) hvor døgnmiddelvandføringen ved flere lejligheder har været lidt eller end del større end ved en registreret større afstrømningshændelse ved Bjerringbro i 2015¹¹

Af redegørelsen for forslag til regulativ fra 2018¹² fremgår det, at der generelt ikke er sket store forandringer i vandføringsevnen i Gudenåen på strækningen fra Silkeborg til Tange Sø, vurderet ud fra vandløbets opmålte profil sammenlignet med ældre opmålinger. Det er i redegørelsen vurderet, at der på strækningen mellem Silkeborg og Tange Sø ikke er sket nævneværdige forandringer af vandløbets fysiske tilstand, i form af aflejringer på bunden eller i form af indsnævringer af profilet. Det fremgår i den sammenhæng, at det ikke har været muligt at lave en lignende sammenligning for strækningen mellem Tange Sø og Randers som følge af en dårlig kvalitet af de ældre opmålinger.

Det fremgår endvidere af redegørelse for forslag til regulativ fra 2018, at der siden 2007 er sket en øgning i grødemængden i Gudenåen med tilstedeværelse af en vis mængde overvintrende grøde, idet vandet i åen er blevet mere klart (sandsynligvis som følge af indvandring af vandremuslingen). Gudenåen er i dag på strækningen fra Silkeborg til Tange Sø præget af langt mere grøde end i perioden forud for forbedringen af vandets klarhed. På strækningen nedstrøms Tange Sø har ændringen af grødetilstanden været mindre markant, idet der også forud for forbedringen af vandets klarhed fandtes en veludviklet grøde på denne

¹⁰ Tange Sø løsningsmuligheder. Hydrologi og vandmængder. DHI 2016.

¹¹ Vandstand i Gudenå ved Bjerringbro, november – december 2015. Orbicon 2015.

¹² Regulativ for Gudenå fra Silkeborg til Randers Bro 2018, teknisk redegørelse. Orbicon.

strækning^{13,14}. Det har haft følgende betydning for middelvandstanden på strækningen mellem Silkeborg og Randers:

Ved målestationen ved Tvilumbro (opstrøms Tange Sø) er middelvandstanden om sommeren som følge af øget grødevækst steget med ca. 60 cm siden 2008.

Den øgede grødemængde har medført, at den gennemsnitlige vandstand om sommeren på målestationen ved Ulstrup (nedstrøms Tange Sø) er steget med ca. 35 cm.

Effekt af grødeskæring (1 og 2 skæringer)

I forbindelse med udredning af vandstandsforholdene i Gudenåen er der opstillet en række scenarier for, hvordan en øget grødeskæring i Gudenåen mellem Silkeborg og Randers vil påvirke vandstandsforholdene på denne strækning af Gudenåen om sommeren:

I nedenstående ses hvilken effekt, som grødeskæring har på vandspejlet i Gudenåen (i en sommermiddel situation) ved en række lokaliteter mellem Silkeborg og Randers:

Langå	Ingen grødeskæring			
Ulstrup	0,16 m	0,13 m	og	0,16 m
Bjerringbro	0,26 m	0,25 m	og	0,25 m
Kongensbro	0,20 m	0,18 m	og	0,13 m
Tvilum	0,26 m	0,22 m	og	0,11 m
Resenbro	0,43 m	0,40 m	og	0,25 m

Tabel 3 grødeskæringens effekt på vandstanden (fra Teknisk Rapport om Påvirkningsområder omkring Gudenåen)

Den grønne kolonne viser, hvilke vandspejlssænkninger, der kan opnås ved grødeskæring 1 gang om sommeren, mens de orange kolonner viser, hvilke vandspejlssænkninger, der kan opnås ved 2 skæringer om sommeren (maj-september). Årsagen til, at værdierne ved 1 skæring og første skæring ud af 2 ikke er ens, er, at tidspunktet for første skæring ud af 2 ikke er det samme som tidspunktet for 1 skæring. Beregningerne af vandspejlssænkning er sket på grundlag af data fra perioden 2012-2014.

Opstrøms Tange Sø (Tvilumbro)

Der er gennemført beregninger af effekten af 2 grødeskæringer i 10 m strømrøndebredde på månedsmiddelvandstanden i forhold til skæring 1 gang årligt i 7 m strømrøndebredde. Det absolut største fald i månedsmiddel-

¹³ Påvirkningsområder omkring Gudenåen. Ikke-teknisk Resumé. Oktober 2015.

¹⁴ Påvirkningsområder omkring Gudenåen. Teknisk Rapport. Oktober 2015.

vandstanden ved overgang fra 1 til 2 grødeskæringer vil være på 12 cm (juli måned).

Nedstrøms Tange Sø (Ulstrup)

Det absolut største fald i månedsmiddelvandstanden ved overgang fra 1 til 2 grødeskæringer vil være på 11 cm (juli måned). Desuden vurderes det, at 2 årlige grødeskæringer vil kunne holde vandstanden på et lavere niveau gennem en længere del af sommeren, end hvad der opnås med én årlig skæring.

Beregningerne af den vandstand, der i gennemsnit over en årrække overskrides i 10 dage per år, viser, at 2 grødeskæringer i forhold til 1 grødeskæring kan forventes at reducere størrelsen af det areal, der er påvirket af åen ved de højeste vandstande. Reduktionen er begrænset, hvilket beror på, at forskellen mellem 10-dages-vandstanden ved 1 henholdsvis 2 grødeskæringer er af samme størrelsesorden som effekten på sommermiddelvandstanden (-9 til -13 cm) i perioden maj-september.

Effekt af grødeskæring (3 og 4 skæringer)

Der er endvidere foretaget beregninger af, hvorvidt 3 og 4 årlige grødeskæringer vil kunne afbøde den stigning i sommervandstanden, som er forårsaget af den øgede grødevækst i Gudenåen. Beregningerne er foretaget for Tvilumbro og Kongensbro som ligger mellem Silkeborg og Tange Sø og ved Ulstrup som ligger mellem Tange Sø og Randers.

Opstrøms Tange Sø (Tvilumbro)

Det fremgår af udredningen fra 2016⁸, at:

Beregningerne for Tvilumbro viser, at medianvandstanden for sommerperioden (juni - september) ved gennemførelse af de mest omfattende scenarier med 4 årlige grødeskæringer i 15 meters bredde eller 3 årlige grødeskæringer i 25 meters bredde vil kunne sænkes med 21-26 cm set i forhold til den beregnede medianvandstand ved 1 skæring i 7 meter bred strømrende [...]

Selvom analyserne af de forskellige grødeskæringsscenarier i forhold til nuværende grødeskæringspraksis på månedsbasis giver lidt større vandspejlssænkninger, end hvis man ser effekterne i forhold til længere perioder, er det overordnede resultat af scenarieanalyserne som helhed, at selv de mest omfattende intensivering af grødeskæringen ikke kan bringe vandstanden ned på niveauet fra før ændringen af grødetilstanden [...]

Situationen er derfor, at på strækningen omkring Tvilumbro var udgangspunktet et grødefattigt vandløb, og at denne grødetilstand ikke kan genskabes selv ved gennemførelse af de mest intensive af de analyserede grødeskæringsscenarier (flere skæringer i stor strømrendebredde). På den baggrund er det også indlysende, at hverken den nuværende regulativmæssige skæring i 7 meter bred strømrende eller 2 årlige skæringer i 7 henholdsvis 10 meter bred strømrende kan genskabe sommervandstandsniveauet fra før 2008 [...]

Kongensbro

Beregningerne viser, at 2 skæringer i 7 meter bred strømrende kan sænke

månedsmiddelvandstanden med maksimum 4-6 cm, svarende til at sommermiddelvandstanden kan sænkes med ca. 3 cm. 2 skæringer i 10 meter bred strømrende kan sænke månedsmiddelvandstanden med maksimum 7-8 cm, svarende til at sommermiddelvandstanden kan sænkes med knap 5 cm. Begge scenarier set i forhold til 1 skæring i 7 meter bred strømrende.

Beregningerne viser på tilsvarende vis, at 2 skæringer i 7 meter bred strømrende kan sænke månedsmaksimumsvandstanden med maksimalt 11 cm, og at 2 skæringer i 10 meter bred strømrende kan sænke månedsmaksimumsvandstanden med maksimalt 15 cm, begge scenarier set i forhold til 1 skæring i 7 meter bred strømrende [...]

Nedstrøms Tange Sø (Ulstrup)

Beregningerne for Ulstrup viser, at gennemførelse af de mest omfattende scenarier med 4 årlige grødeskæringer i 15 meters bredde eller 3 årlige grødeskæringer i 25 meters bredde næsten vil kunne sænke middelvandstanden i sommerperioden til niveauet fra perioden 2000-2007 [...]

Disse resultater skal sammenholdes med, at medianvandstanden er blevet øget med knap 35 cm som følge af den øgede grødemængde efter 2008. Gennemførelse af et af de mest omfattende scenarier vil således kunne bringe medianvandstanden for sommerperioden som helhed betragtet ca. halvt ned til niveauet før den markante ændring i grødetilstanden. Det skyldes både, at de enkelte grødeskæringer ikke sænker vandstanden tilstrækkeligt på skæringstidspunktet, og at der er genvækst mellem grødeskæringerne på en større del af bunden, end hvad der var bevokset før 2008.

Med til billedet hører imidlertid, at selvom medianvandstanden for sommeren som helhed betragtet kun kan bringes halvt ned mod det tidligere niveau, så viser de beregnede månedsværdier, at 3 skæringer i 25 meter bred strømrende vil kunne sænke vandstanden til nær det oprindelige niveau i en stor del af sommerperioden [...]

Effekt af grødeskæring, sammenfatning

Beregningerne viser, at både 1 og 2 årlige skæringer i 10 meter bred strømrende har en noget mindre effekt på vandstanden i sommerperioden end de mest omfattende scenarier. Beregningerne viser endvidere, at heller ikke 2 årlige skæringer i 15 meter bred strømrende kan bringe sommervandstanden ned i nærheden af niveauet fra før 2008 [...]

Konklusionen er, at fordi udgangspunktet på strækningen omkring Ulstrup var et forholdsvis grøderigt vandløb, kan vandstandsforholdene fra før 2008 næsten genskabes, men kun ved gennemførelse af de mest intensive af de opstillede grødeskæringsscenarier.

To skæringer i 10 meter bred strømrende kan derfor ikke bringe vandstanden for sommeren som helhed ned på niveauet fra før 2008. Det bemærkes, at den største vandstandsmæssige effekt af to skæringer medio juni og medio juli forekommer i perioden efter den anden skæring, mens effekten af den første skæring er langt mindre, sammenlignet med én skæring i august.

Arealanvendelse

Strækningen af Gudenåen mellem Silkeborg og Randers er ca. 58 km lang, og de vandløbsnære arealer omfatter både forholdsvis tæt bymæssig bebyggelse (Silkeborg, Bjerringbro, Ulstrup, Langå og Randers), spredt bebyggelse i form af enkelte ejendomme og mindre (lands)bysamfund, landbrugsarealer i omdrift og naturarealer, primært i form af enge.

Det gældende regulativ for Gudenåen angiver følgende om strækningen mellem Silkeborg og Randers i redegørelsen¹⁵:

Bestemmelserne i dette regulativ sikrer ikke mod oversvømmelser, men indebærer at oversvømmelser ikke forøges i forhold til tidligere regulativ.

Vandføringsevnen for Gudenåen er ringe; vandspejlsberegninger for opmålingen i 1997 viser, at risikoen for oversvømmelse er stor, men at vandføringsevnen med få undtagelser er bedre, end den var efter opmålingerne i 1921-22.

Beregningerne viser, at oversvømmelse af vandløbsnære arealer allerede vil ske ved almindelige nedbørssituationer, og at større dele af de tilgrænsende arealer vil blive oversvømmet ved medianmaksimum, der over en længere årrække i gennemsnit vil forekomme hvert andet år.

På strækningen fra Silkeborg til Tange Sø vil ca. 20% af venstre brink og ca. 30% af højre brink blive udsat for oversvømmelse hvert år. Dette afspejles af de vandløbsnære arealer, der er præget af planter, som er tolerante over for periodiske oversvømmelser.

Fra Tangeværket til Randers vil store dele af de vandløbsnære arealer blive udsat for periodisk oversvømmelse.

Fra st. ca. 26.000 m nedstrøms Tange Sø og videre nedstrøms er Gudenåen påvirket af vandstanden i Randers Fjord⁹.

Der er i forbindelse med forskellige udredninger peget på, at der er påvirkning af ejendomme ved primært Silkeborg Langsø, på strækningen mellem Silkeborg og Tange Sø samt ved Bjerringbro^{7, 16, 17}. Der findes dog ikke en fuldstændig redegørelse for i hvilket omfang, de respektive ejendomme er berørte, herunder om der f.eks. alene er tale om vand i haven eller påvirkning af bygningsmasse.

Analyser viser, at sænkningen af sommermiddelvandspejlet gennem 2 grødeskæringer mod 1 skæring kan forventes at øge værdien af de vandløbspåvirkede landbrugsarealer opstrøms Tange Sø med i størrelsesordenen kr. 600.000 og nedstrøms Tange Sø med i størrelsesordenen kr. 440.000^{13, 14}.

¹⁵ Redegørelse. Bilag til regulativ for Gudenåen fra Silkeborg til Randers. Feb. 2001.

¹⁶ Vurdering af grødeskæring vs. alternative foranstaltninger til håndtering af forhøjet vandstand i Gudenåen på strækningen fra Silkeborg til Tange Sø. Orbicon, 2010.

¹⁷ Udredning af vandstandsforholdene i Gudenåen ved Bjerringbro. Orbicon 2013.

Det fremgår af analyserne, at et stort antal bebyggede parceller (502 parceller) ved åen ligger helt eller delvis inden for det vandløbspåvirkede område (heraf ligger en stor del langs med Silkeborg Langsø umiddelbart opstrøms den strækning som, der udarbejdes regulativ for). Effekten af en ekstra grødeskæring har begrænset effekt på såvel antallet af berørte parceller (ca. 20 stk.) som det samlede berørte parcelareal, og en ekstra grødeskæring kan ikke fjerne vandløbspåvirkningen af de bebyggede parceller i den gennemsnitlige sommersituation.

Et stort antal af de nævnte bebyggede parceller (318) ved åen ligger helt eller delvis inden for det område, der berøres af oversvømmelser ved de højeste sommervandstande. I lighed med den gennemsnitlige sommersituation kan en ekstra grødeskæring reducere antallet af berørte parceller (med ca. 39 stk.) og det samlede berørte parcelareal, men den ekstra grødeskæring kan ikke fjerne oversvømmelsesrisikoen for hovedparten af de berørte parceller.

I en udredning fra 2014 beskrives Gudenåen som case i forbindelse med klimatilpasning¹⁸. Af rapporten fremgår følgende:

I Silkeborg Kommune er vandet i Gudenåen en udfordring, idet periodevis oversvømmelser medfører gener for landmænd, boliger og i særdeleshed adgang til arealer og faciliteter ned mod åen. Enkelte boliger er direkte berørt af vandet, men ellers er det typisk selve haverne eller anlæg i disse, herunder også adgang til bådebroer og lignende arealer og faciliteter ned mod åen, der er påvirkede af oversvømmelserne. Vandet skaber også gener for landmændene nedstrøms Silkeborg Langsø. [...]

Gudenåen er altid gået over sine bredder i perioder om vinteren, men siden 2008 har det også været tilfældet i sommerhalvåret og efteråret. Der er ofte tale om lange sammenhængende perioder på indtil flere måneder, afhængigt af nedbørshændelser og tidspunkt for grødeskæring. Efter hidtidig praksis skæres der grøde en enkelt gang på hele Gudenå-strækningen og en ekstra gang på det nederste stykke af åsystemet. Effekten på vandstanden er kortvarig. Der er ikke lavet en egentlig opgørelse over, hvor mange ejendomme og hvor store arealer der er berørt af den forhøjede vandstand. [...]

Da det er et stort vandvolumen, der skal håndteres omkring Gudenåen, er det afgørende, at betydelige tiltag kan bringes i anvendelse, hvis en reduktion af vandstanden ved Silkeborg skal opnås. F.eks. vil det være nødvendigt med decentrale tiltag over en forholdsvis stor del af det opstrøms opland, betydelig opmagasineringskapacitet omkring byerne eller forholdsvis store nedstrøms aflastningsarealer, hvis en signifikant effekt skal opnås. Et andet væsentligt aspekt er at sikre sammenhængen i klimatilpasningstiltag, sådan at en "eksport" af problemer til nedstrøms strækninger forebygges. Som eksempel vil frigivelse af vand ved Silkeborg kunne skabe oversvømmelsesproblemer ved Bjerringbro. Samtidig vil løsningen af lokale problemer i det store Gudenå opland typisk kræve tiltag, der strækker sig ud over kommunegrænser og forudsætter

¹⁸ Landmanden som vandforvalter. Løsningsmodeller for klimatilpasning – kommunale inspirationsværktøjer og nyt forretningsområde for landbruget. Teknisk rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. Nr. 42. 2014.

samarbejde med myndigheder og interessenter i de opstrøms beliggende kommuner.

Øvrige tiltag

Både Silkeborg Kommune og Viborg Kommune har undersøgt forskellige tiltag for at modvirke den forøgede vandstand i Gudenåen.

Silkeborg Kommune har fået undersøgt muligheden for at sænke vandstanden i Silkeborg Langsø ved udvidelse af Gudenåen på en strækning ved Resenbro, hvor vandløbet indsnævres i forhold til den relativt store bredde umiddelbart nedstrøms Silkeborg Langsø¹⁹.

Ved en vandføring svarende til 10-års-maksimum ligger vandspejlet i det eksisterende løb i station 169 i kote 19,77, faldende til kote 19,57 i station 2511, svarende til et vandspejlsfald på strækningen på ca. 20 cm.

Ved udvidelse af bundbredden med henh. 10, 20 og 30 m forbedres vandføringsevnen en smule, hvorved vandspejlet på strækningen kan sænkes med maksimum 6 cm ved 30 m's udvidelse af bundbredden i form af et dobbeltløb.

Ved en vandføring svarende til sommermiddel ligger vandspejlet i det eksisterende løb i station 169 i kote 19,17, faldende til kote 18,92 i ca. station 2.500, svarende til et vandspejlsfald på strækningen på ca. 25 cm.

Ved udvidelse af bundbredden med 10, 20 og 30 m forbedres vandføringsevnen en smule, hvorved vandspejlet på strækningen sænkes med maksimum 13 cm ved 30 m's udvidelse af bundbredden i form af et dobbeltløb.

De opnåelige sænkninger af vandspejlet ved etablering af et dobbeltløb vurderes på denne baggrund at være så små, at der reelt set ikke opnås nogen betydende forbedring af vandføringsevnen og sænkning af vandspejlet i Gudenåen ved afløbet fra Silkeborg Langsø, og dermed heller ikke nogen betydende sænkning af vandspejlet i selve Silkeborg Langsø.

Ved Bjerringbro er der foretaget en beregning på hvorvidt en udvidelse af Gudenåen over en strækning nedstrøms Bjerringbro vil være i stand til at afbøde virkningerne af en forhøjet vandstand¹⁷:

Selvom scenariet indeholder en betydelig udvidelse af den øvre del af Gudenåens tværsnit (100 m bred øvre banket) på en ca. 4,5 km lang strækning, medfører selv anlæggelse af så stort et dobbeltprofil en relativ begrænset effekt på vandstanden (falder ca. 23 cm) under ekstremhændelsen i vinteren 2007. Beregningen forudsætter endda, at dobbeltprofilet er vedligeholdt og således holdt fri for buske og anden høj vegetation. Scenariet indeholder således meget store fysiske tiltag som kun næsten opfylder kravet om at overholde vandstanden ved Bjerringbro i kote 5,0 m (resulterende vandstand 5,02 m).

¹⁹ Screening af mulighederne for at etablere et dobbeltløb i Gudenå opstrøms Resenbro og vurdering af effekterne heraf på. Orbicon, maj 2012.

Indhold

Retsgrundlag for afgørelse i sagen

Vandløbslovens § 7, stk. 2.....	2
Vandløbslovens kap. 5 om fastsættelse af regulativer og regulativbekendtgørelsen	2
Habitatbekendtgørelsens §§ 6-9 og beskyttelsen af Natura 2000 områder.....	4
Habitatbekendtgørelsen generelt	4
Grødeskæring og Natura 2000.....	5
Habitatbekendtgørelsens §§ 10 og 11, jf. §§ 7 og 8, om beskyttelsen af visse arter.....	6
Bekendtgørelse om indsatsprogrammer i vandområdedistrikter, § 8	9
Naturbeskyttelseslovens kap. 6 om fredning	13
Beskyttelsesstatus.....	14
Dispensation fra fredningsbestemmelser, naturbeskyttelseslovens § 50	15
Naturbeskyttelseslovens § 3 og beskyttelse af udpegede vandløb mod	15
tilstandsændringer.....	15
Beskyttelsesstatus ift. naturbeskyttelseslovens § 3.....	15
Tilstandsændringer og grødeskæring.....	15
Regulativændringer og naturbeskyttelseslovens § 3	16
Adgang til dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3.....	16

Retsgrundlaget for afgørelse i sagen

Vandløbslovens § 7, stk. 2

Vandløbslovens¹ § 7, stk. 2, har følgende ordlyd:

Stk. 2. Uenighed mellem vandløbsmyndigheder afgøres af miljøministeren.

Bestemmelsen erstatter tidligere bestemmelser om landvæsensretternes afgørelse af uenighed mellem myndighederne. Bestemmelser, der blev ophævet, da landvæsensretterne blev nedlagt ved lov nr. 466 af 7. juni 2001 om ophævelse af lov om landvæsensretter og om ændring af forskellige love som følge af nedlæggelsen af landvæsensretterne (Overførsel af landvæsensretternes sager til andre myndigheder).

Ministerens kompetence er henlagt til Miljøstyrelsen efter delegationsbekendtgørelsen, klageadgang er afskåret.

Bestemmelsen i vandløbslovens § 7, stk. 2 skal læses i sammenhæng med lignende bestemmelser om vandløbsmyndigheders forpligtelse til at forhandle, når en sag berører vandløbsforhold i flere kommuner i bekendtgørelsen om vandløbsregulering og -restaurering² og i bekendtgørelsen om regulativer³. Bestemmelsen i regulativbekendtgørelsen har følgende ordlyd:

§ 4. Ved udarbejdelse af forslag til regulativ for vandløb, der gennemløber flere kommuner, skal der forhandles mellem vandløbsmyndighederne for at sikre, at der ikke i regulativet fastsættes bestemmelser om vandløbsvedligeholdelse m.v., som hindrer opfyldelse af målsatte anvendelser andre steder i vandløbssystemet.

Vandløbslovens kap. 5 om fastsættelse af regulativer og regulativbekendtgørelsen

Af vandløbsloven fremgår det, at:

§ 1. Ved denne lov tilstræbes at sikre, at vandløb kan benyttes til afledning af vand, navnlig overfladevand, spildevand og drænvand.

Stk. 2. Fastsættelse og gennemførelse af foranstaltninger efter loven skal ske under hensyntagen til de miljømæssige krav til vandløbskvaliteten, som fastsættes i henhold til anden lovgivning.

Det følger heraf, at lovens formål er at sikre, at vandløb kan benyttes til afledning af vand inden for rammerne af den fastlagte beskyttelse af miljø og natur i vandløbene. Kravene til beskyttelse af miljø og natur er først og fremmest fastsat i habitatbekendtgørelse og de supplerende regler i naturbeskyttelsesloven og jagt og vildtforvaltningsloven om beskyttelse af Natura 2000 områder og visse arter, ved vandplanlægningens fastsættelse af miljømål og indsatsprogrammer for

¹ Lov om vandløb, jf. lovbekendtgørelse nr. 1217 af 25. november 2019

² Bekendtgørelse nr. 834 af 27. juni 2016 om vandløbsregulering og -restaurering m.v.

³ Bekendtgørelse nr. 919 af 27. juni 2016 om regulativer for offentlige vandløb.

overfladevandområder i vandområdedistrikterne og ved beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Ved fastsættelse af regulativer for de offentlige vandløb og ved afgørelser i øvrigt efter loven skal der – inden for rammen af den fastlagte beskyttelse af vandløbet – ske en afvejning af de til det enkelte vandløb eller vandløbssystem knyttede interesser. Interesserne i afledning af vand fra vandløbets opland er prioriteret, men også andre interesser herunder erhvervsmæssige eller offentlige interesser, herunder fiskerimæssige, rekreative og andre miljømæssige og kulturhistoriske interesser, skal inddrages ved denne afvejning.

Et nyt regulativ og ændring af et gældende regulativ for offentlige vandløb vedtages efter bestemmelser i vandløbslovens §§ 12 og 12a samt bekendtgørelse om regulativer for offentlige vandløb.

Vandløbsregulativet udgør det lokale, retlige grundlag for forvaltning og administration af vandløbet. Et regulativ skal indeholde bestemmelser om en række forhold, først og fremmest bestemmelser om vandløbets skikkelse eller vandføringsevne og om vedligeholdelse af vandløbet. De to forhold er indbyrdes forbundne, jf. vandløbslovens § 27, hvori det er fastsat, at alle vandløb skal vedligeholdes sådan, at det enkelte vandløbs skikkelse eller vandføringsevne ikke ændres.

Vandløbsregulativets bestemmelser om vedligeholdelse af vandløb i et regulativ kan f.eks. fastsætte kravene til hvordan oprensning af sediment i vandløbets bund kan henholdsvis skal ske, om intensiteten af grødeskæring og om grødeskæringsmetoder. Der kan tillige fastsættes regler og rammer for ekstraordinær grødeskæring i regulativer. Det skal i denne sammenhæng fremhæves, at det følger af Miljø- og Fødevarerklagenævnets praksis, at det forhold, at muligheden for grødeskæring og anden vedligeholdelse er fastsat i et regulativ, ikke i sig selv medfører, at arbejdet er at betragte som sædvanligt vedligehold i relation til naturbeskyttelseslovens § 3. Vedligehold foretaget i medfør af et regulativ kan således være betinget af en dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens⁴ § 65, stk. 2, fra beskyttelse efter lovens § 3, og en heraf følgende vurdering efter habitatbekendtgørelsen⁵ og indsatsbekendtgørelsen⁶.

Der kan henvises til:

- Cirkulære nr. 21 af 6. februar 1985 om vandløbsloven
<https://www.retsinformation.dk/eli/mt/1985/21>

⁴ Lov om naturbeskyttelse, jf. lovbekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 med senere ændringer

⁵ Bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter

⁶ Bekendtgørelse nr. 449 af 11. april 2019 om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter

- Grødeskæringsvejledningen - Vejledning om grødeskæring i danske vandløb, Vejledning nr. 25, december 2017
<https://www2.mst.dk/Udgiv/publikationer/2017/12/978-87-7175-604-3.pdf>

Habitatbekendtgørelsens §§ 6-9 og beskyttelsen af Natura 2000 områder

Habitatbekendtgørelsen generelt

Habitatdirektivet⁷ har til formål at fremme biodiversiteten i medlemsstaterne ved at definere en fælles ramme for beskyttelsen af arter og naturtyper, der er truede, sårbare, karakteristiske eller sjældne i EU. Dette sker hovedsageligt gennem udpegning af særlige bevaringsområder, habitatområderne samt generel beskyttelse af visse arter. Den overordnede bevaringsmålsætning for habitatområderne er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for, jf. habitatbekendtgørelsens § 4, stk. 1. Habitatområderne udgør sammen med fuglebeskyttelsesområderne de 257 Natura 2000-områder vi har i Danmark.

Den overordnede bevaringsmålsætning præciseres og suppleres med konkrete målsætninger i Natura 2000-planerne, der skal hindre en tilbagegang og på sigt arbejde hen imod, at naturtyperne og arterne på udpegningsgrundlaget for de enkelte områder, opnår gunstig bevaringsstatus. Natura 2000-planerne udarbejdes af Miljøministeriet.

De enkelte habitatområder er udpeget for at beskytte bestemte arter og naturtyper omfattet af direktivet og disse fremgår af områdernes udpegningsgrundlag. I Danmark er 60 naturtyper og mere end 100 arter omfattet af habitatdirektivet.

Et hovedelement i beskyttelsen af Natura 2000-områder er, at myndighederne i deres administration og planlægning ikke må vedtage planer eller projekter, der kan skade de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for at bevare. Derfor er der krav til myndighederne om at vurdere konsekvenserne af en plan eller et projekt i de tilfælde, hvor planen eller projektet kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt.

Kravet om væsentligheds- og evt. konsekvensvurdering fremgår af habitatbekendtgørelsens § 6 og gælder både for planer og projekter inden for et Natura 2000-område og for planer og projekter, der ligger geografisk placeret uden for et udpeget område, men kan påvirke ind i beskyttelsesområdet. Det afgørende er, om planen eller projektet kan påvirke arter eller naturtyper på udpegningsgrundlaget i Natura 2000-området væsentligt.

Vurderingen skal ud over effekten af planen eller projektet i sig selv, også inddrage den samlede påvirkning som planen eller projektet i forbindelse med andre planer og projekter kan medføre (kumulative effekter).

⁷ Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter med senere ændringer

Regulativbestemt vandløbsvedligeholdelse er underlagt habitatbekendtgørelsens krav om væsentligheds- og konsekvensvurdering. Hvis der foretages regulativændringer, som påvirker vandløbets fremtidige fysiske og natur- og miljømæssige udvikling væsentligt, vil det kræve en habitatkonsekvensvurdering.

Bekendtgørelsens regler indebærer, at der kan fastsættes bestemmelser om den årlige grødeskæring som led i sædvanlig vedligeholdelse af vandløb, hvis der er foretaget en habitatkonsekvensvurdering, som viser, at denne (tilbagevendende) aktivitet ikke vil medføre skade på arter og naturtyper på det enkelte områdes udpegningsgrundlag. Der må således ikke fastsættes bestemmelser om en grødeskæring som er i modstrid med målsætningerne for området, som de er beskrevet i Natura 2000-planerne.

Grødeskæring og Natura 2000

Ved grødeskæring påvirkes vandløbet direkte i form af fysisk forstyrrelse og fjernelse af vegetation. Det afgørende er, om grødeskæringen vil medføre en påvirkning af arter eller naturtyper på områdets udpegningsgrundlag.

Myndigheden skal sikre sig, at det kan afvises, at en plan eller projekt skader områdets integritet, dvs. myndigheden skal have vished for, at aktiviteten ikke har skadelige virkninger.

Myndigheden skal således kunne dokumentere fravær af skadelige virkninger snarere end deres forekomst, hvilket afspejler forsigtighedsprincippet. Heraf følger, at konsekvensvurderingen skal være tilstrækkelig detaljeret og begrundet til at kunne dokumentere fravær af skadelige virkninger på baggrund af den bedste tilgængelige videnskabelige viden på området. Der er altså tale om en høj prioritering af et sikkert fagligt grundlag. Dette særlige forsigtighedsprincip er fastslået af EU-Domstolen

Såfremt konsekvensvurderingen viser, at nye bestemmelser om grødeskæring vil indebære, at Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag skades, kan bestemmelserne ikke vedtages.

Myndigheden kan dog fravige beskyttelsen, når der foreligger bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser, herunder af social eller økonomisk art, fordi der ikke findes nogen alternativ løsning. Fravigelse forudsætter, at der træffes alle nødvendige kompensationsforanstaltninger for at sikre, at sammenhængen i Natura 2000 bevares. Europa-Kommissionen skal underrettes om, hvilke kompensationsforanstaltninger, der træffes. Beslutning om fravigelse træffes af den myndighed, som er tillagt kompetence til at træffe afgørelse efter de almindelige regler i den lovgivning, der regulerer det pågældende område.

I Natura 2000-områder, der indeholder prioriterede naturtyper eller dyre- eller plantearter, kan fravigelse kun ske, når der foreligger bydende nødvendige hensyn til menneskers sundhed og den offentlige sikkerhed eller væsentlige gavnlige virkninger på miljøet, eller, efter udtalelse fra Europa-Kommissionen, andre bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser.

Før der træffes afgørelse, der kan indebære, at beskyttelsen fraviges, skal myndigheden indhente en udtalelse fra Miljøministeren.

Der skal tilsvarende foretages en væsentlighedsvurdering og evt. en konsekvensvurdering, hvis der træffes afgørelse om at gennemføre en ekstraordinær grødeskæring. Oplysninger og data, som er indsamlet ved en tidligere udarbejdet væsentligheds- og konsekvensvurdering kan efter en konkret vurdering lægges til grund ved habitatvurdering af ekstraordinær grødeskæring. I tilfælde af ældre data kan der være behov for at vurdere, om oplysningerne skal opdateres for at kunne afgøre, om en art eller naturtype fortsat forekommer i den berørte del af et Natura 2000-område. Der kan ikke fastsættes præcise kriterier for, hvornår data er for gamle, da den naturlige udvikling af et område kan have betydning for, om en art eller naturtype er til stede – og for artens eller naturtypens tilstand.

Myndigheden skal derfor undersøge, om det datamateriale, der ligger til grund for en tidligere udarbejdet væsentligheds- og konsekvensvurdering er fyldestgørende, ligesom det skal undersøges, om faktiske forhold i Natura 2000-området, der kan have betydning for, om der kan træffes afgørelse om ekstraordinær grødeskæring, har ændret sig siden habitatvurderingen blev udarbejdet.

Der kan henvises til:

- Habitatvejledningen. Vejledning nr. 9925 af 11. november 2020 til bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.
[Link til habitatvejledning](#)

Habitatbekendtgørelsens §§ 10 og 11, jf. §§ 7 og 8, om beskyttelsen af visse arter

Beskyttelsen af bilag IV-arter i de danske regler gennemfører habitatdirektivets artikel 12. Bestemmelsen pålægger medlemsstaterne at træffe ”de nødvendige foranstaltninger til at indføre en streng beskyttelsesordning i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i habitatdirektivets bilag IV, litra a), med forbud mod:

- a) alle former for forsætlig indfangning eller drab af enheder af disse arter i naturen
- b) forsætlig forstyrrelse af disse arter, i særdeleshed i perioder, hvor dyrene yngler, udviser yngelpleje, overvintrer eller vandrer
- c) forsætlig ødelæggelse eller indsamling af æg i naturen
- d) beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- eller rasteområder.

Bestemmelsen suppleres af en dispensationsadgang i direktivets artikel 16, stk. 1. Heraf følger, at ”hvis der ikke findes nogen anden brugbar løsning, og fravigelsen ikke hindrer opretholdelse af den pågældende bestands bevaringsstatus i dens naturlige udbredelsesområde, kan medlemsstaterne fravige bestemmelserne i artikel 12, 13, 14 og 15, litra a) og b):

- a) for at beskytte vilde dyr og planter og bevare naturtyperne,

- b) for at forhindre alvorlig skade navnlig på afgrøder, besætning, skove, fiskeri, vand og andre former for ejendom
- c) af hensyn til den offentlige sundhed og sikkerhed eller af andre bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser, herunder af social og økonomisk art, og hensyn til væsentlige gavnlige virkninger på miljøet
- d) med henblik på forskning og undervisning, genopretning af en bestand, genudsætning af disse arter og opdræt med henblik herpå, herunder kunstig opformering af planter
- e) for under omhyggeligt kontrollerede betingelser selektivt og i begrænset omfang at tillade indsamling eller opbevaring af enheder af disse arter, der er nævnt i bilag IV, i et antal, der er begrænset og specificeret af de kompetente nationale myndigheder.

Habitatdirektivets regler om artsbeskyttelse er efter ordlyden restriktive. Europa-Kommissionen har udarbejdet en vejledning om, hvordan artikel 12-beskyttelsen skal fortolkes, og har introduceret muligheden for en mere fleksibel beskyttelse af yngle- eller rasteområder baseret på en vedvarende økologisk funktionalitet (en bredere økologisk forståelse af yngle- og rasteområder). Kommissionens vejledning er et bidrag til fortolkningen.

Der er ifølge EU-Kommissionens vejledning og EU-Domstolens praksis snævre rammer for, hvornår forbuddet mod at beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder for beskyttede arter kan fraviges. Det er en forudsætning, at der ikke findes et tilfredsstillende alternativ, og at fravigelserne ikke hindrer opretholdelse af den pågældende bestands bevaringsstatus i dens naturlige udbredelsesområde. Hvis disse 2 betingelser er opfyldt, kan der endvidere kun dispenseres, hvis en eller flere yderligere betingelser er opfyldt, jf. litra a-e ovenfor.

I dansk ret er forbuddet mod beskadigelse af yngle- og rasteområder implementeret i både habitatbekendtgørelsen, naturbeskyttelseslovens § 29 a, stk. 2 og jagt- og vildtforvaltningslovens⁸ § 6a, stk. 1.

Habitatbekendtgørelsen fastlægger i § 10, stk. 1, og § 10, stk. 2, en pligt for myndigheder til at varetage beskyttelseshensyn i forhold til yngle- eller rasteområder for arter på habitatdirektivets bilag IV samt beskyttelsen af planter.

Pligten indebærer, at myndighederne i forbindelse med vedtagelse af planer eller afgørelser i sager, herunder afgørelse om vandløbsregulativer, skal sikre, at der ikke sker en beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- og rasteområder for bilag IV-arter. Samtidig skal myndighederne sikre, at planter på habitatdirektivets bilag IV ikke ødelægges.

Beskyttelsen gælder overalt i landet, dvs. ikke kun i Natura 2000-områderne.

Formålet med reglerne om artsbeskyttelse er at undgå, at der gennemføres planer og projekter, som vil medføre beskadigelse eller ødelæggelse af et yngle- eller rasteområde eller forstyrrelser af de beskyttede arter.

⁸ Lov om jagt og vildtforvaltning, jf. lovbekendtgørelse nr. 265 af 21. marts 2019

I Natura 2000-områder, hvor bilag IV-arter er på udpegningsgrundlaget, vil reglerne, der beskytter Natura 2000-området normalt også opfylde de krav, som habitatdirektivet stiller til beskyttelse af bilag IV-arterne. I disse tilfælde har habitatbekendtgørelsens § 10 i praksis ingen selvstændig betydning, men det skal fremgå af afgørelsen, at der er taget stilling til kravene i § 10.

I andre tilfælde, hvor bilag IV-arter ikke er på udpegningsgrundlaget, kan hensynene til bilag IV-arterne og udpegningsgrundlaget i Natura 2000-området som regel kombineres eller varetages sideløbende.

Ikke desto mindre kan hensynet til udpegningsgrundlaget i Natura 2000-områder i helt særlige situationer gøre det nødvendigt at fravige artsbeskyttelsen. For eksempel kan yngle- og rasteområder for flagermus påvirkes, hvis der ryddes træer som led i et naturgenopretningsprojekt.

En sådan fravigelse kræver dispensation efter reglerne i habitatbekendtgørelsens § 11.

Det gælder også, hvis det besluttet at forbedre forholdene for en bilag IV-art til skade for en anden, f.eks. hvis rydning af vegetation rundt om et vandhul for at forbedre forholdene for den truede løvfrø fjerner rasteområder for løvfrø, der benytter vegetationen som rasteområde. Også her vil det dog i langt de fleste tilfælde være muligt at kombinere beskyttelseshensynene.

Af naturbeskyttelseslovens § 29 a, stk. 2 følger, at "Yngle- eller rasteområder for de arter, der er nævnt i bilag 3 til loven, må ikke beskadiges eller ødelægges" og af jagt- og vildtforvaltningslovens § 6 a, stk. 1, følger, at "Yngle- eller rasteområder for de pattedyr, der er nævnt i bilag 1, må ikke ødelægges eller beskadiges". Forbuddene i disse 2 bestemmelser er rettet mod alle. Bestemmelserne retter sig ifølge sin ordlyd mod enhver. Det vil sige, at både offentlige myndigheder, private lodsejere og private er ansvarlige for, at konkrete i øvrigt lovlige aktiviteter (projekter m.m.) ikke er i konflikt med yngle- og rasteområdebeskyttelsen.

Aktiviteter, herunder grødeskæring efter bestemmelser i regulativer for offentlige vandløb, i områder med forekomst af bilag-IV arter skal således altid tilrettelægges således, at der så vidt muligt ikke sker forstyrrelser med væsentlige negative påvirkninger af beskyttede arter, herunder grøn kølleuldsmed. Miljøstyrelsen kan, hvis der ikke findes et tilfredsstillende alternativ, dispensere fra reglerne i naturbeskyttelseslovens § 29 a og jagt- og vildtforvaltningslovens § 6 a, stk. 1. Dispensationsbestemmelserne er fastsat i henholdsvis naturbeskyttelsesloven § 65, stk. 3, og jagt- og vildtforvaltningslovens § 46, stk. 2. Dispensation må ikke være til hinder for opretholdelse af artens bevaringsstatus i dens naturlige udbredelsesområde.

Bekendtgørelse om indsatsprogrammer i vandområdedistrikter, §8

Det følger af vandrammedirektivet⁹, at medlemsstaterne skal forebygge forringelse af tilstanden for alle målsatte overfladevandområder og grundvandsforekomster og beskytte, forbedre og restaurere alle overfladevandområder og grundvandsforekomster med henblik på at opnå god økologisk og god kemisk tilstand for overfladevandområder og god kemisk og kvantitativ tilstand for grundvandsforekomster.

EU-Domstolen har i en principiel dom (C-461/13 Weser) fastslået, at der foreligger en forringelse den økologiske tilstand af et overfladevandområde, hvis et eller flere kvalitetselementer (f.eks. ålegræs, klorofyl eller bundfauna) falder en klasse – f.eks. fra god til moderat tilstand – selv om det ikke betyder, at hele vandområdet falder en klasse. Hvis vandområdet allerede befinder sig i den laveste klasse (dårlig tilstand) for et kvalitetselement, vil enhver yderligere forringelse af dette kvalitetselement udgøre en forringelse i direktivets forstand.

EU-Domstolen har i en senere dom (C-535/18 Detmold) lagt til grund, at de samme principper fastlægger rækkevidden af begrebet ”forringelse af tilstanden” for vandmiljøet, uanset hvilken type af vandmiljø, der er tale om, og har i fortsættelse heraf fastslået, at et projekt vil medføre en forringelse af den kemiske tilstand af en grundvandsforekomst, hvis projektet indebærer en overskridelse af mindst ét af de kvalitetskrav eller tærskelværdier, som er fastsat i eller efter grundvandsdirektivet, at et projekt tillige vil medføre en forringelse af den kemiske tilstand i en grundvandsforekomst, når et grundvandskvalitetskrav eller en tærskelværdi allerede er overskredet, og der må forventes en stigning i koncentrationen af det forurenende stof, og, at de værdier (koncentrationer), der er målt for hvert overvågningspunkt, skal tages i betragtning individuelt ved vurdering af, om der er en forringelse.

EU-Domstolene har i dommene i C-461/13 og C-535/18 tillige fastslået, at kompetente myndigheder ikke kan træffe en afgørelse, der indebærer en forringelse af målsatte vandforekomsters tilstand, medmindre de strenge betingelser i vandrammedirektivets art. 4, stk. 7, litra a-d, er opfyldte.

Vandrammedirektivets art. 4, stk. 7, har følgende ordlyd:

Medlemsstaterne misligholder ikke dette direktiv, hvis:

— manglende opnåelse af god grundvandstilstand, god økologisk tilstand eller, hvor det er relevant, godt økologisk potentiale, eller manglende forebyggelse af forringelse af et overfladevandområdes eller en grundvandsforekomsts tilstand skyldes nye ændringer af overfladevandområdets fysiske karakteristika eller forandringer i grundvandsforekomsternes niveau, eller hvis

— manglende forebyggelse af et overfladevandområdes forringelse fra tilstanden »høj« til tilstanden »god« skyldes nye bæredygtige menneskelige udviklingsaktiviteter

og følgende betingelser alle er opfyldt

⁹ Europa Parlamentets og Rådets direktiv 2000/60/EF af 23. oktober 2000 om fastlæggelse af en ramme for Fællesskabets vandpolitiske foranstaltninger med senere ændringer

- a) der tages alle praktisk gennemførlige skridt for at mindske den skadelige indvirkning på vandforekomstens tilstand
- b) grundene til disse ændringer eller forandringer er specifikt angivet og forklaret i den vandområdeplan, der kræves i henhold til artikel 13, og målene revideres hvert sjette år.
- c) ændringerne eller forandringerne er begrundet i væsentlige samfundsinteresser, og/eller nyttevirkningerne for miljøet og samfundet ved opnåelse af målene i stk. 1 er mindre end de nyttevirkninger, der følger af de nye ændringer eller forandringer for befolkningens sundhed, opretholdelsen af menneskers sikkerhed og en bæredygtig udvikling, og
- d) de nyttige mål, der tilsigtes ved de nye ændringer eller forandringer af vandområdet, kan ikke på grund af tekniske vanskeligheder eller uforholdsmæssigt store omkostninger opnås med andre midler, som miljømæssigt er en væsentligt bedre løsning.

Det følger af dommene i C-461/13 og C-535/18, at den kompetente myndigheds vurdering af, om et projekt m.v. vil indebære en forringelse, skal være gennemført, inden myndigheden kan træffe afgørelse. Af dommen i C-535/18 fremgår det endvidere, at det følger af VVM-direktivet, at ”de oplysninger, der skal stilles til rådighed for offentligheden under tilladelsesproceduren for et projekt, skal omfatte de data, der er nødvendige for at vurdere projektets indvirkning på vandmiljøet, henset til de kriterier og forpligtelser, der navnlig er fastsat i artikel 4, stk. 1, i direktiv 2000/60”.

Lov om vandplanlægning¹⁰ og bekendtgørelser efter loven implementerer væsentlige dele af vandrammedirektivet i dansk ret. Loven forpligter miljøministeren til at fastsætte miljømål, iværksætte indsatsprogrammer og overvågning og udarbejde vandområdeplaner med henblik på at forebygge forringelse af og opnå god tilstand i overfladevandområder og grundvandsforekomster i overensstemmelse med vandrammedirektivet (med mindre direktivets undtagelsesbestemmelser kan finde anvendelse).

Miljømål for de afgrænsede vandforekomster i de 4 vandområdedistrikter i Danmark fastsættes i bekendtgørelse om miljømål for overfladevandområder og grundvandsforekomster¹¹. Indsatsprogrammer for vandområdedistrikterne fastsættes i indsatsbekendtgørelsen. Forbuddet mod forringelse - altså, at myndighederne ikke må træffe afgørelser, hvis afgørelsen kan medføre forringelse af tilstanden i målsatte overfladevandområder eller grundvandsforekomster eller hindre opfyldelse af fastsatte miljømål, implementeres i denne bekendtgørelses § 8. Muligheden for at fravige forbuddet mod forringelse implementeres i bekendtgørelse om miljømål.

Ordlyden af indsatsbekendtgørelses § 8:

¹⁰ Lov om vandplanlægning, jf. lovbekendtgørelse 126 af 26. januar 2017

¹¹ Bekendtgørelse nr. 448 af 11. april 2019 om fastsættelse af miljømål for overfladevandsområder og grundvandsforekomster.

§ 8. Statslige myndigheder, regionsrådet og kommunalbestyrelsen skal ved administration af lovgivningen i øvrigt forebygge forringelse af tilstanden for overfladevandområder og grundvandsforekomster og sikre, at opfyldelse af de miljømål, der er fastlagt i bekendtgørelse om miljømål for overfladevandområder og grundvandsforekomster, ikke forhindres.

Stk. 2. Myndigheden kan kun træffe afgørelse, der indebærer en direkte eller indirekte påvirkning af et overfladevandområde eller en grundvandsforekomst, hvor miljømålet er opfyldt, hvis afgørelsen ikke medfører en forringelse af overfladevandområdet eller grundvandsforekomstens tilstand.

Stk. 3. Myndigheden kan kun træffe afgørelse, der indebærer en direkte eller indirekte påvirkning af et overfladevandområde eller en grundvandsforekomst, hvor miljømålet ikke er opfyldt, hvis afgørelsen ikke medfører en forringelse af overfladevandområdet eller grundvandsforekomstens tilstand, og ikke hindrer opfyldelse af det fastlagte miljømål, herunder gennem de i indsatsprogrammet fastlagte foranstaltninger. Ved vurdering af, om afgørelsen vil hindre opfyldelse af det fastlagte miljømål, skal det tages i betragtning, om påvirkningen neutraliseres senere i planperioden.

Stk. 4. Hvis myndigheden vurderer, at der ikke kan meddeles tilladelse til udledning af kvælstof eller fosfor i henhold til stk. 3, kan myndigheden indbringe sagen for miljø- og fødevareministeren. Ministeren kan i særlige tilfælde og efter en konkret vurdering tillade, at myndigheden meddeler tilladelse til den pågældende udledning.

Stk. 5. I vurderingen af, om der kan træffes afgørelse efter stk. 2-4, skal omfanget af påvirkning af overfladevandområdet eller grundvandsforekomsten, herunder i forhold til den samlede påvirkning, tages i betragtning.

Stk. 6. I vurderingen af, om der kan træffes afgørelse efter stk. 2-4, inddrages for overfladevandområder de normgivende definitioner af kvalitetsklasser for økologisk tilstand og økologisk potentiale, jf. bilag 1 til bekendtgørelse om fastlæggelse af miljømål for vandløb, søer, overgangsvande, kystvande og grundvand, og miljøkvalitetskrav, jf. bilag 2, del B, til samme bekendtgørelse. Desuden inddrages anvisningerne for vurdering af overvågningsresultater og værdier for grænser mellem kvalitetsklasser for overfladevandområder, jf. bilag 3 til bekendtgørelse om overvågning af overfladevandets, grundvandets og beskyttede områders tilstand og om naturovervågning af internationale naturbeskyttelsesområder.

Stk. 7. I vurderingen af, om der kan træffes afgørelse efter stk. 2-4, inddrages for grundvandsforekomster definitionerne for god kvantitativ tilstand og god kemisk tilstand, jf. bilag 3 til bekendtgørelse om fastlæggelse af miljømål for vandløb, søer, overgangsvande, kystvande og grundvand. Desuden inddrages anvisningerne for vurdering af overvågningsresultater, jf. bilag 3 til bekendtgørelse om overvågning af overfladevandets, grundvandets og beskyttede områders tilstand og om naturovervågning af internationale naturbeskyttelsesområder, og tærskelværdier for grundvandsforekomster, jf. bilag 4 til samme bekendtgørelse.

Indsatsbekendtgørelsens § 8 fastsætter dermed den overordnede ramme for, at myndigheder ved administration af lovgivningen inden for deres respektive ressort ikke forringer vandforekomsters tilstand eller forhindrer opfyldelse af de konkret fastlagte miljømål. Forpligtelsen til som led i administrationen af lovgivningen at forebygge forringelse samt ikke at hindre opnåelse af målet om god tilstand gælder for vandforekomster, dvs. afgrænsede og karakteriserede overfladevandområder eller grundvandsforekomster med et konkret fastlagt miljømål, jf. lov om vandplanlægning, § 2, stk. 1, nr. 10-12. Ved påvirkninger af andet overfladevand eller grundvand vil forpligtelsen derfor indebære, at påvirkninger af dette vand ikke må medføre forringelser af tilstanden for afgrænsede og karakteriserede vandforekomster med et konkret fastlagt miljømål eller forhindre, at de fastlagte mål nås.

Betingelserne for at fravige forbuddet mod forringelse er fastsat i miljømålsbekendtgørelsens § 4.

§ 4. Miljø- og fødevareministeren kan fravige de fastlagte miljømål, hvis
1) manglende opnåelse af god grundvandstilstand, god økologisk tilstand eller, hvor det er relevant, godt økologisk potentiale eller manglende forebyggelse af forringelse af et overfladevandområdes eller en grundvandsforekomsts tilstand skyldes ændringer af overfladevandområdets fysiske karakteristika eller i grundvandsforekomstens niveau, eller
2) manglende forebyggelse af et overfladevandområdes forringelse fra høj tilstand til god tilstand skyldes ny bæredygtig menneskelig udviklingsaktivitet.

Stk. 2. Følgende betingelser skal være opfyldt for at fravige fastlagte miljømål:

- 1) Ministeren skal tage alle praktisk gennemførlige skridt for at mindske den skadelige indvirkning på vandforekomstens tilstand.*
- 2) Ændringerne skal være begrundet i væsentlige samfundsinteresser, eller nyttevirkningerne for miljøet og samfundet ved at nå de fastlagte miljømål skal være mindre end de nyttevirkninger for befolkningens sundhed, opretholdelsen af menneskers sikkerhed og en bæredygtig udvikling, der følger af ændringerne.*
- 3) De nyttige mål, der tilgodeses ved fravigelse af fastlagte miljømål, kan på grund af tekniske vanskeligheder eller uforholdsmæssigt store omkostninger ikke tilgodeses på anden måde, som miljømæssigt er en væsentligt bedre løsning.*

Stk. 3. Miljø- og fødevareministeren kan efter anmodning fra en myndighed og efter en konkret vurdering træffe afgørelse om, at myndigheden under de omstændigheder og betingelser, som er nævnt i stk. 1 og 2, kan fravige de fastlagte miljømål, jf. § 8 i bekendtgørelse om indsatsprogrammer.

Stk. 4. Miljø- og fødevareministeren foretager ved lejlighed den fornødne korrektion af konkrete miljømål, som en ændring efter stk. 1 og 3 måtte give anledning til, jf. herved § 15, stk. 1, i lov om vandplanlægning.”

Vejledningen til indsatsbekendtgørelsen¹² indeholder i kapitel 8 en redegørelse for den ramme for myndighedernes administration, der følger af forbuddet mod forringelse.

Vandforekomster og deres tilstand fremgår af vandområdeplaner 2015-2021 og tilhørende MiljøGIS. Målsatte vandløbsstrækningers miljømål kan ses på MiljøGIS på kortlag under fanebladet "VP2 – miljømål".

Basisanalysen for den kommende vandplanlægning for perioden 2021-27 er offentliggjort december 2019. Den indeholder oplysninger om nye, justerede afgrænsninger af vandforekomster og foreløbige miljømål for disse, opdaterede oplysninger om den økologiske tilstand i vandløb og visse søer samt opdaterede oplysninger om kvantitativ tilstand og kemisk tilstand for nitrat for de ny afgrænsede grundvandsforekomster. Opdaterede oplysninger om alle målsatte vandforekomsters tilstand vil blive offentliggjort samlet i de udkast til vandområdeplaner, der sendes i høring februar 2021.

En vurdering af konsekvenserne af en ændring af en eller flere regulativbestemmelser og disse konsekvensers overensstemmelse med gældende vandplanlægning forudsætter identifikation, beskrivelse og vurdering af ændringernes mulige konsekvenser for tilstanden af konkrete berørte eller muligt berørte målsatte overfladevandområder (og grundvandsforekomster).

Der henvises til:

- Vejledning til bekendtgørelse om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter
<https://mst.dk/media/133301/bilag-1-vejledning-4-juli-2017.pdf>
- Vandområdeplaner (2015-2021) og Basisanalyse for vandområdeplaner 2021-2027 på www.mst.dk/natur-vand/vandmiljoe herunder
<https://mst.dk/service/miljoegis>.
- EU Domstolens domme
C-461/13 (Weser)
<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/DA/TXT/?qid=1595943805900&uri=CELEX:62013CJ0461>
og C-535/18 (Detmold)
<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/DA/TXT/?qid=1595943966715&uri=CELEX:62018CJ0535>

Naturbeskyttelseslovens kap. 6 om fredning

Reglerne om fredning er fastsat i naturbeskyttelseslovens kapitel 6. Kapitel 6's første paragraf, § 33, er placeret under overskriften *Oversigt* og har følgende ordlyd:

¹² Vejledning til bekendtgørelse om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter. Miljøstyrelsen 2017.

§ 33. Fredningsnævnet kan til varetagelse af de formål, der er nævnt i § 1, gennemføre fredning af landarealer og ferske vande efter reglerne i dette kapitel.

Stk. 2. Fredningsnævnets beslutning om fredning kan efter reglerne i § 43 indbringes for Miljø- og Fødevareklagenævnet, som behandler sagen i den læge afdeling, jf. § 3, stk. 1, nr. 9, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet. Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutning om erstatning kan indbringes for Taksationskommissionen efter reglerne i § 45.

Stk. 3. En fredningssag kan rejses af miljø- og fødevareministeren, kommunalbestyrelsen eller Danmarks Naturfredningsforening.

Stk. 4. Miljø- og fødevareministeren yder efter anmodning bistand til fredningsnævnet, Miljø- og Fødevareklagenævnet og Taksationskommissionen under disse myndigheders behandling af sager efter dette kapitel.

Stk. 5. For det tab, som en fredning påfører en ejer, bruger eller indehaver af en anden rettighed over en fredet ejendom, ydes der erstatning efter reglerne i § 39

Fredning har været et centralt værktøj i naturbeskyttelsen i Danmark siden 1917. Fredning er det ældste og mest vidtgående instrument til beskyttelse af natur og landskaber. I dag er cirka fem procent af landets areal fredet. Fredninger bliver gennemført til at varetage alle de formål, som naturbeskyttelsesloven indeholder. Det vil sige beskyttelse af landskab, dyr og planter og deres levesteder, kulturhistorie, naturhistorie og undervisningsmæssige værdier, ligesom en fredning kan fastsætte bestemmelser om forbedring og genopretning af naturen.

En fredning har ekspropriationslignende karakter, idet den indeholder hel eller delvis afståelse af bestemte rettigheder over de omfattede ejendomme, ligesom fredninger kan regulere folks adgang til at færdes i naturen. Derfor har fredninger en særlig myndighedsstruktur med en bestemt procedure, og der bliver udbetalt erstatning

Beskyttelsesstatus

Beskyttelsen af et fredet område afhænger af den enkelte frednings indhold og formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 38:

§ 38. En fredning skal indeholde en bestemmelse om formålet med fredningen.

Stk. 2. I fredninger, der omfatter arealer inden for internationale naturbeskyttelsesområder, skal det fremgå af formålet, at fredningen skal medvirke til at sikre en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper, som områderne er udpeget for.

Stk. 3. En fredning kan gå ud på bevaring af den nuværende tilstand eller tilvejebringelse af en bestemt tilstand, der herefter skal bevares, og den kan regulere offentlighedens færdsel i området.

Stk. 4. En fredning kan indeholde de bestemmelser, herunder de påbud og forbud vedrørende arealernes anvendelse, der skønnes nødvendige, for at fredningsformålet kan opnås.

Stk. 5. En fredning kan bestemme, at en fast ejendom eller en del af en fast ejendom skal afstås til det offentlige.

Stk. 6. Det kan i en fredning bestemmes, at forbuddene i § 3 og §§ 15-19 ikke skal gælde i det omfang, forholdet er reguleret af fredningen.

Stk. 7. En fredning skal angive, i hvilket omfang den træder i stedet for tilladelse m.v. efter reglerne i denne lov eller efter regler i anden lovgivning.

Dispensation fra fredningsbestemmelser, naturbeskyttelseslovens § 50

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra en fredningsbestemmelser efter naturbeskyttelseslovens § 50:

§ 50. Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra en foreslået eller fastsat fredningsbestemmelse, når det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål. Reglerne i § 66 finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Fredningsnævnet kan kun meddele dispensation fra en fredning eller en foreslået fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelige forstyrrelser af arter, som området er udpeget for.

Stk. 3. Medmindre betingelserne i § 65, stk. 3, er opfyldt, kan fredningsnævnet ikke meddele dispensation fra en fredning eller en foreslået fredning, hvis det ansøgte kan

1) beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller
2) ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Stk. 4. Det skal fremgå af afgørelser efter stk. 1, at betingelserne i stk. 2 og 3 er opfyldt.

Stk. 5. Videregående afvigelser fra en fredning end nævnt i stk. 1 samt hel eller delvis ophævelse af en fredning kan kun foretages efter reglerne om gennemførelse af fredninger

Naturbeskyttelseslovens § 3 og beskyttelse af udpegede vandløb mod tilstandsændringer

Beskyttelsesstatus ift. naturbeskyttelseslovens § 3

Strækningen af Gudenåen mellem Silkeborg og Randers er udpeget som § 3 - beskyttet vandløb. Efter naturbeskyttelseslovens § 3 må der ikke foretages ændringer i tilstanden af de beskyttede naturtyper. Beskyttelsesordningen er dog ikke til hinder for, at arealernes hidtidige drift, såsom hidtidig grødeskæring, fortsættes. Beskyttelsen af vandløb omfatter alene det åbne forløb af et vandløb.

Tilstandsændringer og grødeskæring

Sædvanligt vedligeholdelsesarbejde i vandløb, herunder grødeskæring, betragtes ikke som en tilstandsændring ift. § 3, da sædvanlig vedligeholdelse netop tilsigter at opretholde den hidtidige tilstand. Sædvanligt vedligeholdelsesarbejde i henhold til gældende vandløbsregulativer for beskyttede offentlige vandløb kan således ske uden dispensation fra kommunalbestyrelsen.

Regulativ bestemt vedligeholdelse af vandløb er dog ikke direkte undtaget ift. reglerne om naturbeskyttelseslovens § 3. Det er derimod den hidtidige udførte

vedligeholdelse, der er afgørende for hvad der betragtes som værende sædvanligt vedligeholdelsesarbejde.

I tilfælde, hvor grødeskæring i vandløbet igennem længere tid ikke er fundet sted eller hvor der kun er sket en begrænset grødeskæring, kan vandløbet have ændret sig så væsentligt, at genoptagelse af tidligere grødeskæringspraksis vil kræve dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3. Dette også selv om grødeskæringen, der ønskes genoptaget er fastsat i et regulativ.

En ekstraordinær grødeskæring er tiltænkt iværksat når der forekommer usædvanlige forhold og vil, i modsætning til sædvanligt vedligeholdelsesarbejde, ikke nødvendigvis have til formål, at opretholde den hidtidige tilstand. En ekstraordinær grødeskæring iværksættes samtidig ikke nødvendigvis med fast frekvens, metode eller omfang. En ekstraordinær grødeskæring kan således som udgangspunkt ikke betragtes som sædvanlig vedligeholdelsesarbejde ift. § 3 selv om muligheden herfor er fastsat i regulativet.

Før iværksættelse af en ekstraordinær grødeskæring skal kommunen foretage en konkret vurdering af hvorvidt en ekstraordinær grødeskæring udgør en tilstandsændring af vandløbet. I vurderingen kan kommunen bl.a. inddrage den hidtidige anvendelse af ekstraordinære grødeskæringer. Såfremt grødeskæringen udgør en tilstandsændring skal kommunen vurdere, hvorvidt der kan gives § 3-dispensation til grødeskæringen.

Regulativændringer og naturbeskyttelseslovens § 3

Regulativændringer kræver § 3-dispensation, hvis ændringerne får indflydelse på vandløbets fremtidige fysiske og natur- og miljømæssige udvikling. Et øget antal årlige grødeskæringer eller forøgelse af strømlængde er eksempler på regulativændringer, der som udgangspunkt vil være tilstandsændringer og derfor kræve § 3-dispensation.

At nedsætte den regulativbestemte frekvens af grødeskæring kræver ikke § 3-dispensation da dette ikke udgør aktive tiltag eller medfører pludselige ændringer, der kan regnes som tilstandsændringer.

Adgang til dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3

Kommunerne kan efter naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2 i særlige tilfælde dispensere fra forbuddet mod tilstandsændring i naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1-3. Aflovbemærkningerne til naturbeskyttelsesloven fremgår det, at det ikke er tilstrækkeligt at begrunde en dispensation med, at der er påvist en væsentlig jordbrugs-, eller anden økonomisk interesse i, at et indgreb finder sted.

For at et indgreb i områdets tilstand eventuelt kan accepteres, må der dertil enten være tale om et område, som ud fra naturbeskyttelseshensyn vurderes som uden særlig interesse, eller om et indgreb, der i sig selv ikke skønnes at medføre nogen afgørende forrykning af tilstanden af området. Dog vil særlige samfundsmæssige interesser i et projekt kunne indgå i vurderingen af om der kan dispenseres til et givet indgreb i en beskyttet naturtype. Reglerne er under ét udtryk for en generel samfundsmæssig interesse i, at de beskyttede naturtyper opretholdes, og at deres naturtilstand bevares.

Der kan henvises til:

- Vejledning om naturbeskyttelseslovens § 3-beskyttede naturtyper, Vejledning nr. 40. December 2019.
<https://www2.mst.dk/Udgiv/publikationer/2019/12/978-87-7038-139-0.pdf>